

زانگووی گهرگهك

ياسای جيبه جيگردن قانون التنفيذ

سكان

ئالا كامهران

كۆميسه خويندكارانی ياسا و رامباری

كۆمهلهی خویندكارانی كوردستان
Kurdistan students association
جمعية طلبة كردستان

لەي زانگۆ و پەيمانیگانی گهرگهك

ياسای جيٽه جي ڪردن

ڪيٽي مهنه جي ٽه مسال:

- مدحت المحمود (القاضي)، شرح قانون التنفيذ، ط ٢، المكتبة القانونية، بغداد، 2011.

ٽه ڪيٽيانه ش بخوينه وه:

- أ. د. سعيد مبارك، احكام قانون التنفيذ رقم 45 لسنة 1980، ط ٤، المكتبة القانونية، بغداد، 2011.
- د. عصمت عبد المجيد، تنفيذ الاحكام و المهرات - شرح احكام قانون التنفيذ رقم 45 لسنة ١٩٨٠ المعدل في ضوء التطبيقات القضائية، جامعة جيهان، اربيل، ٢٠١٢.

خالص احمد حمد

جێبه‌جێ کردن چیه؟

جێبه‌جێکردن به‌ ته‌نجامکه‌یاندنی پابه‌ندبوونی یاسایه به‌جۆریك كه ته‌ستوی قهرزار له پابه‌ندبونه‌كه به‌ته‌واوی پاك بێته‌وه.

پێناسه‌ی یاسای جێبه‌جێ کردن:

ئه‌و رێسا یاسایانه‌یه‌ كه كومه‌لیك ئیجرائاتی تایه‌ت رێك ده‌خا كه ده‌سه‌لاتی گشتی ده‌یكرێته‌ به‌ر بۆ ناچار كردنی قهرزار بۆ ته‌نجامکه‌یاندنی پابه‌ندبونه‌كه‌ی ته‌كه‌ر خۆی تاره‌زومه‌ندانه به‌جێی نه‌كه‌یه‌نی.

بۆچی یاسای جێبه‌جێکردن پێویسته‌؟

- بۆ نه‌هێشتنی دروستبوونی ئاژاوه له كومه‌لكه:
- بۆ پاراستنی به‌رژمه‌وه‌ندی گشتی:
- بۆ ته‌وه‌ی جێبه‌جێکردنی پابه‌ندبوون نه‌كه‌وته ده‌ست هه‌وا و هه‌وه‌سی خاوه‌ن قهرز و قهرزار:

ئامرازه‌ یاسایه‌كانی جێبه‌جێکردن له عێراق له كونه‌وه تا ئیستا:

- 1- له سه‌رده‌می عوسمانی و دواتر تا دوا سه‌له‌كانی سه‌رده‌می پاشایه‌تی له عێراق **فه‌رمانگه‌ی پێكاره‌كان** "دایه‌ری ئیجرائات" هه‌بوو، كاری جێبه‌جێکردنی بریاری دادگا بووه.
- 2- یاسای جێبه‌جێکردن ژماره 30 ساڵی 1957 .
- یاسای جێبه‌جێکردن ژماره 45 ساڵی 1980 ئیستا دوا‌ی چه‌ند هه‌مواركدنێك له عێراق و هه‌ریه‌می كوردستان كاری پێده‌كری.
- 3- **فه‌رمانگه‌ی جێبه‌جێکردن** له چه‌ندین به‌رپوه‌به‌رایه‌تی جێبه‌جێکردن له سه‌رانه‌ری عێراق و هه‌ریه‌می كوردستان پێكدی كه له مه‌ركه‌زی پارێزگا و هه‌موو ته‌و شوێنه‌ هه‌یه كه دادگای به‌رای لێیه.

یاسای جێبه‌جێکردنی ژماره 45 ساڵی 1980

له چوارچه‌وه‌ی بزوتنه‌وه‌ی چاكسازى سیستمی یاسایی دهرچوو بۆ ته‌وه‌ی له‌گه‌ڵ واقیعی نوینی ته‌وسای عێراق كه به‌عسیه‌كان پێیان وابوو سیستمی سیاسى عێراق سیستمیكی سوشیالیستی تایه‌ته.

ته‌م یاسایه به‌ پشت به‌ستن به‌ یاسای چاكسازى سیستمی یاسایی ژماره 35 ساڵی 1977 پێكهاته‌یه‌كی نوینی دهرگای جێبه‌جێکردنی له عێراق له‌گه‌ڵ خۆی هینا.

به‌رپوه‌به‌رایه‌تی جێبه‌جێکردن بۆ چیه‌؟

بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن ههول ددها له چوارچیوهی یاسا ماف بو خاوه نه که ی بکهر پینته وه جا ئاره زومه ندانه بی یان دوا ی نه وهی به زور له قهرزاری ده سه تی. بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن به جیهه جیکردنی بریاری دادگا و هه ندیک نوسراوی دی که یاسا ده سنیشانی کردوه نه م کاره ده کا.

کهواتا جیهه جی کردنی حوکم (تنفیذ الاحکام) له عیراق و کوردستان ناچیته ژیر نه و باب تهانه ی که یاسای دادبینی شارستانی پێکیان ده خات، به لکو یاسایه کی تایبته نه م کاره نه منجام ده دات نه ویش یاسای جیهه جی کردنی عێراقیه (قانون التنفيذ) ژماره (٤٥) بو سالی ١٩٨٠، وه یاسای جیهه جیکردن به پرتوه به رایه تی جیهه جیکردنی پاسپاردوه بو نه م کاره، نه مه ش پێچهوانه ی ژۆربه ی یاسای ولاته عهره بیه کانه که جیهه جی کردنی حوکم به شیکه له یاسای دادبینی شارستانی.

ئامانجه کانی یاسای جیهه جیکردن

له رایهراندنی کاره کانییدا بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن ده تی پامند بی به به دیبیتانی ئامانجه کانی یاسای جیهه جیکردن که نه مانه ی خوا ره وه ئامانجه سه ره کییه کانه:

یه که م- پاراستنی بهرژه وهندی ده ولت (بهرژه وهندی گشتی):

له سامه له ی تیوان ده ولت و تا که کس دا بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن ههول ددها تا نه وهندی یاسا ریکای دا وه بهرژه وهندی ده ولت پێش بهرژه وهندی تا که کس بخوا، نه مانه چه ند نمونه یکن:

- ١- که ده ولت قهرزاره: بریاری دادگا تا وه کو پله ی برا وه (پنیج) وه نه گری ناتوانی له دژی ده ولت جیهه جی بکری.
- ٢- که ده ولت قهرزاره: ٣٠ رۆژ بوا ری ده دریی بو نه وهی ئاره زومه ندانه قهرزه که ی بداته وه (م ٢٠).
- ٣- که ده ولت خا وهن قهرزه: نه گهر قهرزاره که نکویش له دروستی سه نه ده که بکا، جیهه جیکردنی سه نه د دوانا خری و دادگا بوی نه یه بریار به دوا خستی جیهه جیکردنی سه نه ده که ده ریکا (م ٢٦).
- ٤- که ده ولت خا وهن قهرزه: به شی به دوا دا چون له بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن، به دوا دا چون بو سه ندنه وهی قهرزه کانی ده ولت ده کا.
- ٥- که ده ولت خا وهن قهرزه: بو سه ندنه وهی قهرزی ده ولت ده کری چی جز (ده ست به سه ر) له سه ر به شیک له موچه و ده رماله ی فه رمانه ر- جا مه ده تی بی یا عه سه کری- دا بیری پێش نه وهی بریاری دادگا پله ی برا وهی (درجه البتات) وه ریکری.

دووه م- پاراستنی مافی تا که کس و پا گرتی ها وسه نگی له تیوان بهرژه وهندی قهرزار و خا وهن قهرز:

١) جیهه جیکاری داد ده توانی ریکه نه دا به فروشتی عه قاری حیجزکرا و نه گهر به رو بومی سالیکی عه قاره که بهس ییت بو دانه وهی قهرزه که (م ٩٠).

(۲) رینگه نمدان به فروشتی خانوی نیشتهجی بوونی قهرزار و خیزانه‌کی، یان نمو عه‌قاری که له‌سه‌ر به‌رویومه‌کی ده‌ژین (م ۶۴).

(۳) رینگه نمدان به فروشتی عه‌قاری حیج‌زکاو ته‌گهر نمو نرخه‌ی له زیادکردنی ئاشکرا پینی دهدری له (۷۰٪) ی نرخه‌ی خه‌ملینراوی عه‌قاره‌که که‌متر پیت (م ۷۳).

(۴) ده‌شی نمو مولکه پینو‌سته‌ی که ناکری حیج‌ز بکری به‌لام له پینو‌ستی قهرزار زیاده، بفروشری و به‌شینک له پاره‌کی بدری به قهرزار که کافی و به‌س بی بو کرینی پینداو‌ستی گونجاو و باقیه‌کی بو دانه‌وی قهرزه‌که به‌کار‌پینریت (م ۵۹).

(۵) حیج‌ز نه‌کردنی موچه و دهرماله‌ی قهرزار ته‌نبا له هه‌ندیک حاله‌ق دیاریکراو و به‌ریژه‌ی دیاریکراو نه‌بی.

(۶) یاسا رینگا نادا قهرزار زیندانی بکری ته‌گهر نه‌بون بی، یان (۱۸) سال ته‌مه‌نی ته‌واو نه‌کردنی یان له سه‌روی (۶۰) سالانه‌وه بی (م ۴۱).

(۷) ته‌گهر قهرزار له زیندان توشی نه‌خوشیه‌ک بی که ئومیدی چاکونه‌وه‌ی نه‌بی، ته‌وا ده‌بی ئازاد بکری (م ۴۶).

(۸) ئاپی کاری جیه‌جیکردن له ماوه‌ی نیوان سه‌عات (۹) ی شه‌و تا (۶) ی به‌یانی یان له روژانی جه‌ژن و پشودا بکری، وه له حاله‌ق زمو‌ره‌ته‌دا ده‌بی به‌ بریاری جیه‌جیکاری داد بی (م ۲۳).

سنیم- ئاسانکردنی ئیجرائاتی جیه‌جیکردن:

(۱) یاسای جیه‌جیکردن هه‌ول ده‌دا جیه‌جیکردنی بریار و سه‌نه‌ده‌کان دوانه‌که‌ون و جیه‌جیکردن به‌کات و ته‌رک و خه‌رجی که‌م ته‌نجام بدری.

(۲) داواکاری جیه‌جیکردن ده‌توانی مو‌راجعه‌ی هه‌ر به‌ریژه‌به‌رایه‌یه‌کی جیه‌جیکردن بکا (واته نه‌بونی تایه‌مه‌ندی شوینی م ۲۴).

(۳) ده‌شی بریاری دادگا پینش و مرگرتی پله‌ی براوه‌بی (درجه‌البثات) جیه‌جی بکری. له هه‌ندیک حاله‌ق دیاریکراو نه‌بی.

چواره‌م- هاندانی هاو‌لاتیان ئاره‌زومه‌ندانه جیه‌جیکردن ته‌نجام به‌دن:

لی‌خوشبون له سه‌ندنی رسوماتی دادوه‌ری (الرسومات العدلیه) که مه‌بله‌غیکی براوه‌یه ته‌گهر قهرزار له ماوه‌ی دیاریکراو قهرزه‌که‌ی ئاره‌زومه‌ندانه بده‌ته‌وه (م ۱۸). زو‌ریه‌ی جار ماوه‌ی دیاریکراو (۷) روژه له روژی دوا‌ی که‌یشتی پیرا‌که‌یاندنی جیه‌جیکردنه‌وه، به‌لام ته‌گهر ده‌ولت قهرزار بی (۳۰) روژ بواری ده‌دریتی بو دانه‌وه‌ی قهرزه‌که (م ۲۰).

ده‌زگای جیه‌جیکردن له عیراق

یاسای جیه‌جیکردنی ژماره ۴۵ سالی (۱۹۸۰) پینکاته‌یه‌کی ئوبی ده‌زگای جیه‌جیکردنی له عیراق له‌که‌ل خوی هینا.

دامه‌زrandنی فه‌رمانگه‌یه‌کی گشتی جیه‌جیکردن له به‌غدا به‌ ناوی (فه‌رمانگه‌ی جیه‌جیکردن - دائرةالتنفید).

دامه‌زrandنی به‌ریژه‌به‌رایه‌ی جیه‌جیکردن له گشت پارێزگاکان و له هه‌مو نمو شو‌نانه‌ی که دادگای به‌رانی (محکمة

البداءة) ی لیه (م ۶).

هه مو بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن (مدیریات التنفیذ) له عێراق به سراونه تهوه به فرمانگهی جیه جیکردن (دائرة التنفیذ) له بهغدا.

فرمانگهی جیه جیکردن (دائرة التنفیذ) له بهغدا به سراونه تهوه به وزارهتی داد (م 4 پ 1).

فرمانگهی جیه جیکردن له بهغدا (دائرة التنفیذ):

فرمانگهی جیه جیکردن له بهغدا بهر ئۆه بهر ئیکی گشتی سه رو کایهتی دهکا که به کالۆریۆسی یاسا و 12 سال خزمهتی یاسایی هه بن، وه دروسته له لایهن دادوهریکی پۆلی یه کهم یان دووه مه وه بهر ئۆه بهر ئیت (م 4 پ 2).

وه فرمانگهی جیه جیکردن به دوا داچوونی کاره کانی بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن دهکات و کهم و کۆریه کانی دهستنیشان دهکات (م 4 پ 3).

فرمانگهی جیه جیکردن له بهغدا لهم بهشانه پێکها تهوه (م 4):

- 1- پلاندانان و ئامار (قسم التخطيط والاحصاء)
 - 2- په یوه نديه یاساییه کان (قسم العلاقات القانونية)
 - 3- کاروباری دارایی (قسم الشؤون المالية)
 - 4- کاروباری کارگیری (قسم الشؤون الادارية)
- سه روکی ئهم بهشانه ده بن به کالۆریۆسی له پسپۆری به شه کدا هه بن.

بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن له ههر ئیمی کوردستان

به گۆیهی یاسای و زارهتی دادی ههر ئیمی کوردستان، ژماره (13) سالی 2007، مادهی (4) بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن له ههر ئیمی کوردستان به سراونه تهوه به (بهر ئۆه بهرایه تیه کانی گشتی فرمانگهی کانی داد).

بهر ئۆه بهرایه تیه کانی گشتی فرمانگهی کانی داد سه ر به و زارهتی داده له حکومهتی ههر ئیمی کوردستان.

جیه جیکاری داد بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن بهر ئۆه دهکا که فرمانگهی ئیکی یاسایی به کالۆریۆسی له یاسا هه یه و ده بن (3) سال خزمهتی یاسایی هه بن.

ئه کهر بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن جیه جیکاری دادی نه بن ئه و دادوهری پله یهکی دادگای بهر ئی کاره کانی جیه جیکاری داد دهکا. (م 6 / خامسا)، به لام ئیمه وا ده بینن که ئهم مادهیه ئیستا نا کرێ جیه جی بکریت چونکه دادگا کان جودا بو نه وه له و زارهتی داد له پاش دهرچوونی یاسای ده سه لاتی دادوهری ههر ئیمی کوردستان ژماره (23) ی سالی 2007.

بهر ئۆه بهرایه تیه کانی جیه جیکردن لهم هۆبانه پێک دین:

یه کهم- هۆبهی ئه مینداریتی جیه جیکردن (هۆبهی تۆمار):

(1) بهر ئیاری دادگا و به لکه نامه کانی جیه جیکردن (المحررات التنفيذية) له موراجیع و مرده گری و له تۆماری به نه رت تۆماری دهکا.

(2) دۆسیه و کارت (اضبارة و بطاقة) بو ههر معامه له یهک دهکاته وه.

- (۳) راپهراندنی کاروباری جینه جیکردن و په یوه نندیکردن به لایه نهکان تاوه کو معامله که تهاو دهن. که معامله که تهاو بو دوسیه و کارته که بو هوبه ی نمرشیف دهنیری بو هه لگرتیان.
- (۴) نهگر خاوه ن قهرز و قهرزار ینک بین (تسویه بکن)، تسویه که تومار دهگری و دوسیه و کارته که بو هوبه ی نمرشیف دهنیری بو هه لگرتیان.

دوهم- هوبه ی ژمیریاری:

- (۱) رسومی جینه جیکردن له داواکاری جینه جیکردن ومرده گری و دهیدا به که نجینه.
- (۲) کارتهکان له هوبه ی نهمینداریتی ومرده گری و کاری ژمیریاریان له سمر رانی دهکا.
- (۳) نمانته (راسپارده - الامانات) له قهرزار ومرده گری و له بانکیان داده تی.
- (۴) نهگر خاوه ن ماف نه هات بو و مرگرتی نمانته که تهاو تسلیم به که نجینه ی دهکات.
- (۵) نهگر قیست له کاتی خوی نه درا هوبه ی به دوا داچونی لی ناگادار دهکاتوه.
- (۶) له کاتی دیاریکراوی خوی، که به ریوه بهری گشتی دایده تی، پاره ددهاته وه خاوه ن ماف .

سینهم- هوبه ی به دوا داچون:

- (۱) به دوا داچونی دانی قیستهکان له لایه ن قهرزاره وه دهکات.
- (۲) پیرا که یانندهکان نهمجام دهدا و به دوا داچوتیان بو دهکا.
- (۳) خاوه ن قهرز ناگادار دهکاتوه نهگر همرش تیک له قهرزار بو وی و مرگرتی یاری.
- (۴) رینمای موراجیهکان دهکا و ناموزکاری پنیوستان پینشکاش دهکا.

چوارهم- هوبه ی نمرشیف:

- (۱) همو نهو دوسیه و کارت و دوسیه انه ی به ریوه بهرایه تی جینه جیکردن که کاریان تهاو بو هه لده گری و دهباریزی.
- (۲) زانیاری له سمر نوسراوی هاتو و ده رچو له توماری تاییه ت تومار دهکن.

پینجه م- هوبه ی خویه تی و خزمه تگوزایی:

نهمه په یوه نندیداره به کاروباری ناوخوی به ریوه بهرایه تی جینه جیکردن و راژه ی کارمه ندهکانیان.

شه شهم- هوبه ی کاروباری به ریوه بهرایه تیهکان:

نهم هوبه یه تنها له به ریوه بهرایه تی جینه جیکردنی مرکز ی پاریزگان هیه، تنسیق دهکا له نیوان کاری همموو نهو به ریوه بهرایه تیانه ی جینه جیکردن که له پاریزکا کهدا همن.

تایه‌مه‌ندی و مزه‌یی به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن

(و مزه‌یی به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن چیه؟)

به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن تایه‌مه‌نده به جینه‌جیکردنی سه‌نه‌داتی جینه‌جیکردن (سندات التنفیذ) که بریاری دادگا ده‌گرته‌وه له‌گه‌ل ئه‌و نوسراوانه‌ی که به‌ینی یاسا شیاوی جینه‌جیکردن، ئه‌گه‌ر به‌یک له‌م به‌لکه‌نامه‌ت لا بی ده‌توانی داوا له به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن بکهی له‌ چوارچێوه‌ی یاسا مافه‌کانی ناو به‌لکه‌نامه‌کت بو بسه‌نیه‌وه. ئه‌گه‌ر کاری به‌رئوه‌به‌رایه‌تیه‌کانی جینه‌جیکردن نه‌بی ئه‌و بریار و نوسراوانه له‌وانه‌یه وه‌ک دوکیومینتیکی کم بایه‌خ بینه‌وه.

سه‌نه‌داتی جینه‌جیکردن له‌ جی ینکدی؟

ئهو سه‌نه‌دانه‌ی که ده‌شن جینه‌جی بکرن له‌مانه ینکدن:

- ۱- بریاری دادگا (الاحکام القضائية - حوکی دادومری).
- ۲- بریاری دادگای بیانی که ده‌شن به‌ مه‌رج له‌ عێراق جینه‌جی بکری (م ۳).
- ۳- هه‌ندیک نوسراوی دیاریکراو هه‌ن که شیاوی جینه‌جیکردن که (یاسای جینه‌جیکردنی سالی ۱۹۸۰) یان یاسای دیکه ده‌سینیشانیان ده‌کا که پێیان ده‌گوتری نوسراوی جینه‌جیکردن (المحررات التنفيذية) وه‌ک چه‌ک و کومپاله.

پرسیار: ئایا به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن ده‌توانی نوسراوێک جینه‌جی بکا که به‌یک نه‌بی له‌و نوسراوانه‌ی که یاسای جینه‌جیکردن دیاریکراوه یان ئاماژه‌ی پندراوه؟

وه‌لام: نه‌خیر، به‌رئوه‌به‌رایه‌تی جینه‌جیکردن ناتوانی هیچ سه‌نه‌دیک جینه‌جی بکا ئه‌گه‌ر بریاری دادگا نه‌بی یان یاسای جینه‌جیکردن به‌ ئاشکرا و شیوه‌ی سنووردار (حصر) دیاری نه‌کردی یان ئاماژه‌ی بی نه‌دای.

به‌کم: حوکی دادومری عێراق

(الاحکام القضائية العراقية)

حوکی داومری (بریاری دادگا):

حوکی داومری ئه‌و بریارانه ده‌گرته‌وه که دادگایه‌کی پسپور له‌ عێراق، که به‌شیوه‌یه‌کی دروست ینکهاپی، ده‌ری ده‌کا بو یه‌کلایی کردنه‌وه‌ی ئه‌و کیشانه‌ی که بۆیان به‌رزده‌کرته‌وه.

حوکی داومری گرنگترین سه‌نه‌دی جینه‌جیکردنه و له‌ به‌رامبه‌ر قه‌رزار له‌ سه‌نه‌ده‌کانی تر به‌هێزتره چونکه له‌ دادگا ده‌رچوه و چه‌ندین رینکار له‌ به‌رچاو گیراوه تا مافی لایمه‌کان پیشیل نه‌کری. نمونه: بریاری دادگای به‌رانی (البداة) به‌ دانمۆه‌ی قه‌رز.

بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن ئەو بڕیارانەی دادگا جێبەجێ دەکا که لەم کەیسانە دەرچۆه:
 مەدەنی،
 بازرگانی،
 ئەحوال شەخسی.

پ/ تایا بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن بۆی هەیه بڕیاری جێبەجێ بکا؟
 وەلام: بڕیاری جێبەجێ بڕیاریکە لە دادگایێکی جێبەجێ وەك دادگای کەتن (محكمة الجنح) یان دادگای جێبەجێ (محكمة الجنایات) دەرچۆه.
 لە بڕیاری جێبەجێ ئەو بڕیارانەی که پەیوەندی به قەرەبوو کردنەوه (تعویض) هەیه بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن دەتوانی جێبەجێیان بکا.
 بەلام بڕیارەکانی پەیوەندیدار بە غەرامە بە گۆڕە (یاسای سەندنەوهی قەرزی دەولەت سالی ۱۹۷۷) دەسەنێتەوه و دەدری بە دەولەت و لە بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن جێبەجێ ناکری. کەواتە بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن هەق بەسەر غەرامەوه نیه و جێبەجێی ناکا.

ئەو مەرجانە چین که دەینی لە حوکمی دادگادا هەبن بۆ ئەوهی بتوانی جێبەجێ بکری؟

۱- دەینی حوکمە که لە بەکێک لە دادگایێ عێراق دەرچوو (م ۹):
 وەك رێسایێکی گشتی بەریۆەبەرایەتی جێبەجێکردن تەنها ئەو حوکمە دادوەریانە جێبەجێ دەکا که لە دادگایێ عێراق دەرچۆنه.
 وەك ئێستێسنە هەندێک حوکمی دادگای بێگانه لە عێراق دەشی جێبەجێ بکری بە گۆڕە (یاسای جێبەجێکردنی بڕیاری دادگای بێگانه لە عێراق ژماره ۳۰ سالی ۱۹۲۸) و هەندێک پەیماننامەیی نیۆدەولەتی.

۲- دەڭىز حوكمەتە لە ھەيئەت تەزويىر بە دور ڤى:

رىكارەكان چىن ئەگەر لايەنەك لاي بەريۆەبەرايەت جىيەجىيەكردن تانەى لە دروستى برىارى دادگا دا، بۇ ئىشونە گوتى برىارە كە ھەموى يان بەشنىكى تەزويىر كراو؟

۱) تەنھا لايەنەكانى مەمەلەى جىيەجىيەكردن (وہك قەرزار، خواوئەقەرر يان كەفيل) دەتوان تانەى تەزويىر لە برىارى دادگا بەدن.

۲) ئەگەر لايەنەك تانەى لە دروستى برىارە كە دا ئەوا بەريۆەبەرايەت جىيەجىيەكردن سەيرى دەق برىارە كە دەكا بۇ ئەوہى بزانى ھىچ رەشكردەئەوہ يان خەتەسەرداھىنان يان زىادكردنى ڤى ئىمزاى لەسەرە، يان ھەر شتىكى دى كە گومان لەسەر دروستى برىارە كە دروست بكا.

۳) ئەگەر جىيەجىيەكردى داد ھەر گومانىكى لەسەر دروستى برىارە كە لا دروست بوو ئەوا دەڭىز يەكسەر رىكارەكانى جىيەجىيەكردن بوەستىنى.

۴) دەڭىز بەريۆەبەرايەت جىيەجىيەكردن برىارە كە بۇ ئەو دادگاىە بنىرتەوہ كە برىارە كەى دەركدوہ بۇ دۇنيابون لەوہى تەزويىر تىدا نىە.

۵) ئەگەر دەركدوت تەزويىر تىدا نىە ئەوا بەريۆەبەرايەت جىيەجىيەكردن دەست دەكەئەوہ بە جىيەجىيەكردنى برىارە كە.

۶) بەلام ئەگەر دەركدوت تەزويىر تىداىە ئەوا ئىدى بەھىچ شىوہەك جىيەجىيەكردن ئاكا (م ۱۲ لە ياساى ئىسبات سالى ۱۹۷۹).

ئەو كەسەى كە تۆمەتبارە بە تەزويىر كەردن دەكەوتتە بەر حوكمى ياساى سزادانى عىراق و ياسا جىيەجىيەكردن (وہك ياساى ئوسول موھاكەماتى جەزائى).

۳- دەڭىز حوكمەتە ھەمو مەرچە شەكلىەكانى (رووكەشىەكان) تىدا ڤى (م ۱۶۲ و ۱۶۳ لە ياساى مورافەعاتى مەدەنى

سالى ۱۹۶۹):

۱) دەڭىز ناوى ئەو دادگاىەى تىدا ڤى كە برىارە كەى دەركدوہ.

۲) دەڭىز بەروارى دەرچونى برىارە كەى تىداى.

۳- دەڭىز ناوى لايەنەكانى داواىە كەى تىدا ڤى، ئەوہى حوكمى بۇ دەرچوہ (المحكوم لە) لەكەل ئەوہى كە حوكمى بەسەردا دراوہ (المحكوم عليہ).

۴- دەڭىز ناوى دادوہر يان دادوہرەكانى تىداى. دەڭىز واژوى دادوہرى لەسەر ڤى، ئەگەر زياتر لە يەك دادوہر بو ئەوا واژوى سەرۆكى دەستەكە.

۵- دەڭىز مۇرى دادگاى بەسەرموہ ڤى.

پەرسىيار: حوكمى ياسا چىە ئەگەر برىارى دادگا مەرچى شەكلى تىدا نەبوو؟

وهلام: ئەگەر بریاری دادگا یه کیک له مهرجه شهکیه کانی تیدا نه بو، ئەوا داواکاری جیهه جیکردن تیده که به نری که برواته دادگا و داوای چاککردنی عهیه (یان که موکورتیه) شهکیه که بدا. تاوه کو عهیه شهکیه که چارمه سر نه کری ناتواری بریاری دادگا جیهه جی بکری.

٤ - دهین حوکه که فهرماتیکی تیدا ب به کردنی یان نه کردنی شتیك یان رادهستکردنی شتیکی دیاریکراو له لایهن قهرزارهوه:

بو نمونه:

- بریاری دادگا حوکم به سهردادراو (الحکوم علیه) پهبند بکرا به کردنی شتیك: بو نمونه قهرزار که قهرره که بداتهوه، بریاری دادگا حوکم به سهردادراو پهبند بکرا به نه کردنی شتیك: بو نمونه ریکری به کا له وهی حوکم بودراو (الحکوم له) دیواریکی دیاریکراو بروخینی.

- بریاری دادگا حوکم به سهردادراو پهبند بکرا به رادهستکردنی شتیك: بو نمونه کرینشین پهبند بکری عهقاره که چول بکا و رادهستی خاوه نه کهی بکا.

٥ - دهین حوکه که له لایهن دادگاهێکی پسپۆر و تایهتتهندهوه دمرچو ب:

دهین نمو دادگاهێی بریاره کهی دهرکردوه تایهتتهند ب به دهرکردنی نهم جوهره بریاره. ئەگەر بریاره که له دادگاهێک دهرچوو بوو که پسپۆر نه بێ ئەوا جیهه جی نا کری.

تایهتتهدیتی جوهری دادگا کان له لایهن (یسانی دقسه لاتی دادوهری ههری کوردستن و موراهه عتی مهدهنی سالی ١٩٦٩) دیاریکراوه.

پرسیار: حوکی یاسا چیه بریارێک دهربارهی پهبندکردن به پێدانی نهمقهی هاوسهری (النفقة الزوجية) له لایهن دادگاهی جینایاتهوه دمرچوه؟

وهلام: له بهر نمو دگی جینایات تایهتتهند بیه به دهرکردنی نهم جوهره بریاره بملکو دادگاهی باری کهسی (محکمه الاحوال الشخصية) تایهتتهنده نا کری جیهه جی بکری، چوکه یه کیک له مهرجه کانی جیهه جیکردنی بریاری دادگا نهوهیه که له دادگاهێکی پسپۆر هوه دهرچوو ب.

٦ - نای حوکه که له سهر مهرجیکنا ههله سێردرانی (ان لا يكون الحكم معلقا على شرط):

ههله سێردن لیره دا بهو مذهب دی که دادگا جیهه جیکردنی حوکه که بیه سینهوه به ئەگهری رودانی شتیکی تر.

پرسپیر: خوکی یاس چیه نهگمر بریاری دادگا فرمان بدا: (نهگمر قهرزار حانوه کی خوی فروشت نهوا دهی قهرزه که بداتهوه)؟

وهلام: بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن نتوانی نم بریاره جیهه جی بکا چوکه فرمانه که حتمی نیه و بهسهر مهرجیکی داهاتو ههله سپردراوه که لهوانه یه نهیه ته دی. یه کیک له مهرجهکای جیهه جیکردنی بریاری دادگ نهویه که بهسهر هیچ مهرجیکی داهاتو ههله بهسپردانی.

۷- نابج جیهه جیکردنی خوکه که مهال ب:

دهی جیهه جیکردنی خوکه که له توانای بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن دا ب. بو نمونه: نهگمر دادگا فرمان به بوکیک بدا منداله کی راددستی دایکی بکاتهوه بهلام له کاتی جیهه جیکردن دهه کی وسداله که مردوه نهوا نهو فرمانه له بهر مهال بوون ناکری جیهه جی بکری.

۸- دهی خوکه که ناکوک نهی له کمل خوکیکی دیکه ی دادومری که ینشتر له ههمان باهت و له تیوان ههمان دوو

لایه ن دهه چوین:

نهگمر دوو خوکی ناکوک هه بوو لهسهر ههمان کیشه نهوا بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن دهتوانی داوا له دادگای ته میر بکا که بریار له کیشه که بدا و بهکلای بکاتهوه (م ۲۱۷ یاسای مورافعاتی مه دهی سالی ۱۹۶۹).

۹- دهی خوکه که ماوهی بهسهرچون (مدة التقادم) ی روت نهکردن:

نهگمر مووهی ۷ سل بهسهر بریاری دادگ دا بروا لهو روزموهی که پلهی براوهی وهرگرتوه و خوکه بودراو داوای جیهه جیکردنی نهکرد نهوا بریاره که توانای جیهه جیکردن له دهست دهدا (م ۱۱۴).

ههرچهند بریاره که توای جیهه جیکردن له دهست دهدا بهلام وهک نوسراویکی رهسبی بههای قانونی ههر دهمی. بو نمونه نهگمر قهرزاره که به ویستی خوی قهرزه کی داوه نهوا به یسی یاسا و دانانری که دیاری داوهتی بهلکو قهرزه کی داوهتهوه.

که بریاری دادگا توای جیهه جیکردن له دهست دا له بهر تیهریونی ماوهی بهسهرچوون (۷ سل) نهوا خاوهن قهرز بوی ههیه نهگمر پاساوی مهعتولی هه بوو داوا له دادگای پسپور بکا بریاریک دهه بکا بو نویکردنهوهی مووهی توانای جیهه جیکردن. (بریاری دادگای ته مییز له بهغدا له بهرواری ۲۰۰۷/۱۰/۳۰ دهه چوه).

جیه جیکردنی خوکی دادگا پیش نموهی پلهی براوه (بهر) و مرگړی

۱. هر بریاری دادگا له دژي فرمانکه کافی دهولت دهرچوونی تا پلهی براوه وهرهگری ناشی جیه جی بکری. که پلهی براوهی وهرگرت نهوسا خنوهقهرز دهتوانی داوای جیه جیکردنی له بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن بکا.
۲. بهلام نهکهر بریاری دادکا له دژي کهسیکی ناسایموه دهرچوو بوو، نهوا هر له یه کم روژی دهرچوموه (بو نمونه له دادکای بیدانه) لایه نهکان دهتوان داوای جیه جیکردنی له بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن بکهن (م ۵۳ یه کم).
- بهلام نهکهر خوکر او (المحکوم علیه) بهلکه یهکی هیسا که پیشان بدا تانهی له بهرایه کی دادگا گرتوه ج تانه که به شیوهی نیستینت پی، یان نهکهر خوکه که دهریاری عقار بو به تمیز ۰ یان نرازیون له خوکی بینامدودون (الاعتراض علی الحكم العیبي) نهوا دهی نبحرائاتی جیه جیکردنه که یوه سستیدری تا بریاری یه کلا کهموه له دادکای پسپور دهرده جی.
۳. چند جوریک له بریاری دادکا هیه تا به تمیز پشتراست نهکریهوه، بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن بوی بیه ریکاره کافی جیه جیکردن دهست پی بکا.

نهو خوکهانهی که تنها دواي پشتراستکردنوه یان به تمیز دهشی جیه جی بکړن

همندیک خوکه هیه دادکای بریاردهر (بو نمونه: دادکای بهرای واته بیدانه یان دادکای دری کسی) دواي نموهی دهریدهکا نهکهر لایه پی په یوه بیدار خو یان تمیزی نهکهموه نهوا دادکایه که دهی حوی راسته وخو بریار و دوسیه کی بو دادکای تمیز (محکمة التميز) بنیری بو وردبوونه لسی، بهکویرهی م ۳۰۹ یاسای موراغه عاتی معدنی سالی ۱۹۶۹. نهو خوکهانه تا دادکای تمیز پشتراستیان نهکاتهوه ناگری جیه جی بکړن نموش بو پاراستی بهرژموندی یه کییک له لایه نهکانه وهک مدال و شینت یان له بهر کرنکی بایمه که یه بو نموهی پله نهکړی له جیه جیکردنی.

خوکهکان کامانه؟

- ۱) خوکی دادکای نهحوالی شهخسی که بهتالکردنوهی کریهستی هوسه رگیری تیدا پی (۱) الاحکام المتضمنة فسخ عقد الزواج).
- ۲) یان خوکیک دژ به وهزارهتی دارایی.
- ۳) یان خوکیک دژ به توقاف درانی.
- ۴) یان خوکیک دژ به منال درانی.
- ۵) یان خوکیک دژ به شینت درانی.

٦) یار حوکیک به شیوهی غیابی درانی واته بی نامده بوی حوکدراو له دادگدا حوکم درانی و حوکم به سه دادراو تابهی
لن نه گرتی به نارازیوون له بریاری غیابی (الاعتراض علی الحكم الغیابی).

نه گهر یه کیک لهو حوک نه بهیرینه بهریوه بهرایهتی حییه جیکردن دهی کوییه که له بریاری پشتر استکرده و یار له لایه
دادگی ته میزه وه له گهل هوپیچ بکری بوئه وهی بهریوه بهرایهتی حییه جیکردن دلایا بی که شیوی حییه جیکردنه.

بریاری دادومری خیرا (قرارات القضاء المستعجل)

بریاری دادومری خیرا چیه؟

بریاریکی کاتیه که دادومر بی نه وهی بابه ته بهرتهیه که یه کلا بکته وه له مهسه له یه کی خیرا که ترسی کات به سه رجونی
لیده کئی دواي کویکرتن له لایه نه کان دهی دهکا.

١) سامنیک (المال) بو نمونه تابلویهکی هونه ری کیشهی مولکایهتی له سه ره. یه کیک له لایه نه کان داوا دهکا پسه وان بو
سامانه که دابری به وه که نهو که سهی که له ژیردستی دایه بیفه وتیی. دادومر داوا له هردو لایه نه دهکا له دادگ ناماده بن و
گوی له هردو لایه نه دهکری. ئینجا بریاریکی کاتی دمردکا به دانانی پاسموایک تابلویه که بریاری تا نه وکتهی کیشه
بنه رتهیه که واته کیشهی مولکایهتی یه کلا بی دهکریته وه (لیتولی حفظ العین و استقلالها حتی یفصل النزاع علی ملکیتهم ٨-١٤٧
قانون المرافعات المدنية احکام الحراسة القضائية.)

٢) مولکداریک دهیه وی دیواریک دروست بکا. درواسیکهی دمی نه مه له سه ره زهوی منه. دادومر دواي کویکرتن له
هردو لایه نه بریاریکی کاتی دهردکا به قهده عه کردنی بنیاتی دیواره که تا کیشهی مولکایهتی زهویه که یه کلا ده بیته وه.

٣) بریاری خیرا به قهده عه کردنی داوالیکراو له سه فەر کردن: نه گهر داواکار پیشان بدا که خه ته ریکی راسته قینه هیه
له وهی داوالیکراو به مه بهستی خود زیه وه له داوایه که سه فەر دهکا (م ١٤٢ یاسای مورافعه تی مه دهی سالی ١٩٦٩) نه و
دادومر ده توانی بریاریکی خیرا به قهده عه کردنی سه فهری قهرزار ده رکا.

کی بریاری دادومری خیرا جییه جی دهکا؟

- ١) نهو دادگایه ی بریاره خیرا کی دمرکروه راسته وخو جییه جی دهکا.
- ٢) نه گهر پیوست بکا، دهی بهریوه بهرایهتی حییه جیکردن بریاره خیرا کان جییه جی بکا (م ١٦٥ یاسای مورافعه تی مه دهی).

بریاری وه لاتی

بریاری وه لاتی چیه؟

له هه ندیک مه سه له ی حیرادا دادومر ده سه لاتی ته قدری هیه به پشته بن به عریزه ی لایه نیک و به لکه هوپیچه کانی
(المستندات المرفقة) پیش کویکرتن له لایه نه کئی دی بریاری وه لاتی ده رکا که فه رمانیکی کاتیه تا مه سه له بنه رتهیه که یه کلا
ده کریته وه (م ١٥١ یاسای مورافعه تی مه دهی).

ئيجرائىق بربارى وەلاىى زۆر ئاسان و خىزاو كەم مەسرەفە.
 بربارى وەلاىى دەشى لە بەرئۆبەرايەقى جىيەجىكرەن جىيەجى بىرى.
 ئۆنە:

دادوەر لەسەر رانىبارى نوو غەرزەيەك فەرمان دەرەكا بە دانى نەفەقە بەشىوہەكى كاتى لەلايەن پىاووہ تاوہكو مەسەلەكە
 يەكلا دەكرىتەوہ (ياساى ئەحوالى شەخسى سالى ۱۹۵۹).
 فەرمانى دادوەر بە دانى دايەن بو مندالىك كە تازە دايكى مردوہ و باوكى شايستە نيە مافى دايەنيكرەن بىرىتى (ياساى
 ئەحوالى شەخسى ۱۹۵۹).

بربارى حەكەم :

هەندىك چار وا ريكەكەوى كە دوو لايەن كىشەيەكيان هەيە بە ريكەكەوتى هەردوولايان ين بە بربارى دادك كەسيك
 بە حەكەم دادەين، تا لە دەرەوى دادكا حەتيكىان بە يواندا بېنى كىشەكەيان يەكلا بكاوہ. وەك ريسايەكى كشتى ئەو
 بربارى كە حەكەمەكە دەرى دەكا شياوى جىيەجىكرەن نيە لە بەرئۆبەرايەقى جىيەجىكرەن.
 بربارى حەكەم تەنھا ئەو كاتە شياوى جىيەجىكرەنە نەكەر:
 ۱) دادكاى پىسۆر بە بربارىك بربارى حەكەم بكا پەسەند بكا
 ۲) دەين ناوەرۆكى بربارى حەكەم دۆى نيزام و ئادابى كشتى نەينت.
 (م ۲۷۲ لە ياساى مورافەعات)

دوہم: جىيەجىكرەن بربارى دادكاى يانى

مادە ۱۲ لە يەسى جىيەجىكرەن ريكەى داوہ بربارى دادكاى يانى لە عىراقدا جىيەجى بىرى بەكوپەرى حوكمەكانى:
 ۱. يەسى جىيەجىكرەن بربارى دادكاى يانى لە عىراق ژمارە ۳۰ سالى ۱۹۲۸ - قونون تفيذاحكام المحكم الاجنبية في
 العراق رقم ۳۰ لسنة ۱۹۲۸.

۲. پەيماننامە ئىودولەتەكەنى ئىوان عىراق و ولاتانى تر.

بو ئەوہى بربارى دادكاى يانى لە عىراق جىيەجى بىرى دەين حوكم بودراو بربارىك لە دادكەكى عىراق بەدەستەينى كە
 ريكە بىدا بربارە بيانيەكە لە عىراق جىيەجى بىرى. بربارى دادكا عىراقىيەكە پىسى دەكوترى بربارى جىيەجىكرەن (قرار
 التنفيذ).

كام جۆر لە بربارى دادكاى يانى لە عىراق جىيەجى دەكرى؟

بەكوپەرى ئەو پەيماننامەنى عىراق لەكەل دەرەتە بيانيە غەربىيەكان ئىجازى كەدوہ دەشى بربارى دادكاى دەرەتەنى غەرب
 لە كەيسى مەدەنى و بزرگى و بارى كەسى (الاحوال الشخصية) لە عىراقدا جىيەجى بىرى.
 ئەو پەيماننامەنى لەكەل دەرەتە بيانيە غەربى غەربىيەكان ئىجازى كەدوہ تەنھا ريكە بە جىيەجىكرەن بربارى مەدەنى و بزرگى
 لە عىراقدا دەدا. ريكە بە جىيەجىكرەن بربارى دادكاى ئەحوالى شەخسى نادا.

- بریاری رادهستکردنهومی مندالیک له باوکوه بو دایکی نهکمر له دادک په کی بهریتانی (بیانی عهیره عره بی) دهرچوینی له عیراق جینه جینی ناکړی.
- به لام نهکمر له دادک په کی لوینانی (بیانی عاره بی) دهرچوینی له عیراق جینه جینی دهکړی.

مهرجه کافی جینه جیکردنی بریاری دادکای بیانی له عیراق

- یاسای جینه جیکردنی بریاری ددکای بیانی له عیراق ژماره ۳۰ سالی ۱۹۲۸، ماده ۶ هم مهرجانه ی دادوه جینه جیکردنی بریاری دادکای بیانی له عیراق:
- ۱- دادکا بیانیه که پزراکه یانندی کونجاو و کافی بز حوکم به سهردادواو ده رکړدنی.
 - ۲- ده بی دادک بیانیه که و به کویره ی یاسای ولاته که پیکهاتی و پسپور بی له ده رکړدنی هم جوړه بریاره.
 - ۳- ده بی بریاره که په یوهندی به قمرز، پاره یان قمره بوی مده منیموه ه بی.
 - ۴- ده بی بریاره که دژ به نیزامی گشتی (النظم العام Public Order) له عیراق نه بی.
 - ۵- ده بی بریاره که هیزی جینه جیکردنی ه بی له ولاته بیانیه که خویدا.
 - ۶- نهو دادکا عیراقیه ی داوای لیکراوه که (بریاری جینه جیکردن) دهریکا، ده بی ره چوینی بونی هم مو هم مهرجه ی سهره وه بکا، ته نانه ت نهکمر حوکم له دژ دراو داواشی نه کړدنی.

سلیهم: نهو نوسراوانه ی ده شنی جینه جینی بکړن (المحركات القابلة للتنفيذ)

چکه له بریاری دادک به ریوه به رایه تی جینه جیکردن هندیک نوسراو جینه جی دهکا که یاس جوړی نهو نوسراوانه ومهرجه کافی جینه جیکردنیانی دیاری کړدوه. به ریوه به رایه تی جینه جیکردن دتوانی منف به کویره ی نهو نوسراوانه بو خاوه که ی بکهریته وه بی نهو ی پیویست به بریاری دادکا بکا که ته ممش کات و نه رک و مهسره ف پشه که وت دهکا.

مهرجه کافی ماف:

یاسای جینه جیکردن چهند مهرجیکی دانوه که ده بی له مافدا ه بیت بو نهو ی نوسراوه که جینه جی بکری (م ۱۳):

۱- مافه که ده بی زانراو بی:

دهی مافه که ناشکرا بی و به وردی له سهر بناخه ی کیش، قهباره، بر، حور یا ژمره، جا به پیی سروشتی مافه که، دیاریکرایی. بۆ نمونه: ۱۰۰۰۰ دیناری عێراق. تهگهر مافه که دیارینه کرایی، بهریوه به رایه تی جینه جیکردن ناتوانی نومراوه که جینه جی بکا.

۲- دهی مافه که کاتی دانی هاتی و بهمه رجدا هه لئه به سێردرایی (ان یكون الحق مستحق الاداء وغير معلق علی شرط):

نونه: تهگهر کومپیه له یهك بلی له ۲۰۱۲/۱۲/۶ مه به اغی \$1000 بدری به سودمه د، نهوا ناگری بهریوه به رایه تی جینه جیکردن نومراوه که پیش واده ی خوی واته بهر له ۲۰۱۲/۱۲/۶ جینه جی بکا. نابی مافه که به سهر مه رچیک هه لئه سێردرایی، تهگهر به مه رج هه لئه سێردرا بو نهوا حوکه یاسایه که ی نهویه نومراوه که جینه جی ناگری.

۳- دهی مافه که دژ به نیزامی گشتی و ئاداب نهی (يجب ان يكون الحق غير مخالف للنظام العام او الاداب): دهی بابه تی مافه که له یاسا قه دهغه نهی و دژ به نیزام و ئادابی گشتی نهی. نونه: تهگهر دو قه رزه دژ به نیزامی گشتی نابی جینه جی بکری: (۱) ریککه وتی هه رمانه ر به وه رگرتی مه به عیك پاره به رامبه ر رایکردنی موغامه له یهك. چونکه ته مه دژی یاسایه و تاوانی به رتیه.

(۲) قه رزێك که له ته غجایی دژان له قوما ر دروست دهی، چونکه دژی نیزامی گشتییه. ریسکانی نیزامی گشتی به یوه نه دیاره به رزه وه ندیه بالا کومه لایه تی و ئابوری و رامیه کانی کومه لگا که له سه روی به رزه وه ندی تاکه که سیه و ناگری ریککه وتن له سهر پێچه وانیه یان بکری.

۴- نابی قه رزار له ده ره وه ی عێراق بی یان جیکه ی دیار نهی یان مردو بی: ته مه مه رجه مافی هه ندیک حور له قه رزار ده پاریزی وهك تهو قه ررا ره ی که له هه نده رانه. هه ره وه ها به ریوه به رایه تی جینه جیکردن له هه ندیک کیشه دۆرده خه وه وهك ته وه ی تیجراتی جینه جیکردن له دژی که سیك بکا حیکه ی دیار نهی. ته مه مه رجه له ۱۹۹۸ دانرا، به لام پێشتر له یاسای جینه جیکردنی سالی ۱۹۵۷ دا هه بو.

جۆره کانی تهو نومراوانه ی دهشی جینه جی بکری

چ جۆره نومراوێك دهشی جینه جی بکری؟

یاسای جینه جیکردن له م ۱۴ جۆره کانی تهو نومراوانه ی که دهشی جیه حی بکری که پێیان ده کوتری "نومراوی جینه جیکردن - المحررات التنفيذية" ده سێشان کردوه که ته مانه:

۱- تهو په راوی بازرگانیانه ی توانای ده ستاوده ست کردیان هه یه (م ۱۴، ۱)

ته مانه ی خواره وه کرنگه رین خاسیه ته کانی په راوی بازرگانین:

(۱) له بهر ته وه ی دهرکردنی په راوی بازرگانی کرداریکی یاسایه (تصرف قانونی) دهی مه رجه بابه تییه کانی (الشروط الموضوعية) تیدا بی که ته مانه:

ټهليليه (الاهلية)، زما مېندی (الرضا)، بابت (الخل)، هو (السبب).

۲) پېراوی بازرگاني دېې مهرجه شيوه کي کافي (الشروط الشكلية) تيدا بي که گرنکړينيان نهو به بوسراوي و فرمې يان پېمانداس يان دانيداناي تيدا بيت، ياساي بازرگاني مهرجه شيوه کي کافي بو هر پېراويک به جيا ديارکړدوه وهک نوې پېماندمر له کومپياله.

۳) که قيل له پېراوي بازرگانيدا به پيسې ياسا به زامسکار دده نري (يعتبر الكفيل متضمن بموجب القانون) هه تا نه گهر له پېراوه بازرگانيه که باسي نه کړاني (م 14 دوهم).

بويه ده شي جيه حېکړدن له دزي که قيل بکري به لام دېې قهر راره که نگدار بکريته وه نهو هک نارغزاي هېي که دېې له ماوه 7 روژدا بېکري.

جوړه کافي پېراوي بازرگاني:

سي جوړ پېروې سررکني هېه که تواناي ده ستاوده سترگريان هېه: کومپياله، سهفته جه و چهک.

۱) کومپياله (کبيالة - سند لامر):

نوسراويکه لهو شيوه يه دايه که ياسا داواي کړدوه که تيدا که سيک (پېماندمر - المتعهد) پېمان ددها پايه ند دېې به پيسې بوسراوه که مېله غيکي ديارکړاو له پره له کات و شوينيکي ديارکړاو بدا به که سيکي دي (سودمه ند - المستفيد). (م 133 ياساي بازرگاني ژماره 30 سالي 1984).

۲) سهفته جه (السفينة او الحوالة التجارية):

نوسراويکه لهو شيوه يه دايه که ياسا داواي کړدوه که تيدا که سيک (راکيشهر - الساحب) فرمان به که سيکي دي (لېراکيشرو - المسحوب عليه) ددها مېله غيک پره له کات و شوينيکي ديارکړاو بدا به که سيکي دي (سودمه ند - المستفيد)، (م 40 ياساي بازرگاني ژماره 30 سالي 1984).

۳) چهک (cheque - الصک - الشيك):

نوسراويکه لهو شيوه يه دايه که ياسا داواي کړدوه که تيدا که سيک (راکيشهر - الساحب) فرمان به باکيک ددها مېله غيک پره له کاتي پيشکه شکردي بوسراوه که بدا به که سيکي دي (سودمه ند - المستفيد) يان به فرماني نهو يان بو هملکر. (م 138 ياساي بازرگاني ژماره 30 سالي 1984)

۲. نهو سه نه دانه ي که دانتان به قهرزيان تيدايه (م ۱۴، ب) (السندات المتضمنة اقراراً بدين):

سه نه ديکه تيدا نهو که سه ي واژوي کړدوه دان دمنې به پايه ند بوني حوي به داني مېله غيک پاره يا کالايه که به که سيکي دي. نه م جوړه سه نه ده نه م خاصيه تانه ي هېه:

۱) مهرج نيه له شيوه يکي ديارکړودا بي (لا تقسم بالشكليه). ده شي بو نمونه له نامه يه کدا هتېي.

- ۲) نهگەر نوسهره که (نوموئى سهنده کهى نيمزا کردوه) کهفيلی نازامکار بی نموا سهنده که له دژى جيهه جى ناکرى ته نهيا لهو حالته نهی که سامانی قهرزاره نوسلیه که کافی نهی بو داواوهی قهرزه که (م ۱۰۲۱ یاسای مهدهنی).
- ۳) نهگەر نوسهره که (نوموئى سهنده کهى نيمزا کردوه) کهفيلی زامکار بی خواوهقهرز دهتوانی داواى جيهه جیکردنی سهنده که له دژى کهفيلی زامکار یا قهرزاره نوسلیه که بکا (م ۱۰۳۱ یاسای مهدهنی).

۳. نمو سهنده دانهی که ئيسپاتی مافی شەخسى ده کن (م ۱۴، د)

(السندات المثبتة لحق شخصي)

مافی شه جسی په یو دنده کی یاسییه له نیوان دو کس قهرزار و خواوهقهرز، که به کویره ی مافه که خواوهقهرز دهتوانی داوا له قهرزار بکا مافیکی عینی یو بکواز نيموه یان کارنیک بکا یان کارنیک نهکا.

نمو په یو دنده سهارهت به قهرزار په دنده یوه و سهارهت به خواوهقهرز مافه که واته پابند بون و ماف و دوروی یهک په یو دندین.

کریه سستی هوسهرگیری سهنده که ئيسپاتی مافی شەخسى دهکا له روی ماره یی پشه کی (المهر المؤجل).

۴. نمو سهنده دانهی که ئيسپاتی مافی عینی ده کن و لهو شينوه یه دان که یاسا داواى کردوه (م ۱۴، ج):

(السندات المثبتة لحق عيني استوفت الشكل الذي نص القانون عليه)

مافی عینی ده سه دایکی راسته وخویه له سهر شتیکی دیار یکراو که یسا به کسکی ده به حشی.

نهگەر مافی عینی په یو دندی به عقاره وه هه بو نموا دهی ههر ته سه رو فکردیکی یاسایی به عقاره که له فرما کهی توماری عمقاری تومار بکری.

مافی مولکداریتی و مافی ته سه رو فکردن مافی عینین.

۵- کهفاله ی بهردهم جیهه جیکاری داد (م ۱۴، ه):

(الكفالة امام المنفذ العدل)

به ریوه بهرایه قی جیهه جیکردن بوی هیه رازی بی که قهرزار قهرزه کهی به قست بداته وه بهو مهرجهی کهفیلین بینی کهفاله قی یو بکا که قسته کان له واده ی خویان دهکا.

کهفاله ته که دهی له لایهن جیهه جیکاری داد وه پشتراست بکریته وه.

نهم کهفاله یه نوسراویکه دهشی به سهر کهفیل دا جیهه جی کری یو سهنده وهی باقی قهرزه که.

٦ - به لکه نامه‌ی توماری عمقاری هی باقی نهو قهرزه‌ی دوا‌ی فروشتی عمقاری ره‌هنکراو ده‌مینته‌وه:

(وثيقة التسجيل العقاري لما تبقى من الدين بعد بيع العقار المرهون)

ته‌کەر عمقاری ره‌هنکراو به نرخیک فروشرا که کافی نه‌بی بو دانه‌وه‌ی قهرزه‌که و مه‌سره‌فی، به‌ریوه‌به‌رایه‌فی جیه‌جیکردن به‌لکه‌نامه‌یه‌ک ده‌داته‌ خاوتقهرز که مه‌بله‌غی باقی قهرزه‌که‌ی تینا دیار ده‌کا. (م ١٤، و).
 نه‌م به‌لکه‌نامه‌یه‌ ده‌شی لای به‌ریوه‌به‌رایه‌فی جیه‌جیکردن جیه‌جی بکری بی نه‌وه‌ی پیوست به‌ همره‌فی دادگ بکا.

٧. حوجهت و بریار و فرمانانه‌ی که یاسایک هیزی جیه‌جیکردنی داونه‌تی:

(الحجج والقرارات والاوامر التي لها قوة التنفيذ)

هەر حوجهت و بریار و فرمانیک ده‌کریته‌وه که ده‌قی یاسایک ریکه‌ی به‌ جیه‌جیکردنی داوه (م ١٤، ز)
 دواکاری جیه‌جیکردن ده‌بی نه‌و یاسایه‌ ده‌سنیشا بکا که ریکه‌ی به‌ جیه‌جیکردنی سه‌مه‌ده‌که داوه.
 نمونه:

کریبه‌ستی هاوسه‌رگیری سه‌ده‌ت به‌ ماره‌فی دواخراوه‌وه (المهر المؤجل) حوجهتیکه توانای جیه‌جیکردنی هه‌یه.
 همره‌فی خیرای نه‌فه‌قه که له‌لایهن دادگای ناری کسیه‌وه دمه‌ده‌جی بریاریکه توانای جیه‌جیکردنی هه‌یه.

پیکاره‌کانی جیه‌جیکردن

۱. جیهه جیکردنی خوویستانه (التنفیذ الطوعي).
۲. جیهه جیکردنی ئاره زومه ندانه (التنفیذ الرضائي).
۳. جیهه جیکردنی به زور (التنفیذ الجبري).

۱- جیهه جیکردنی خوویستانه

ریگای ئاسایی و سروشتی ئه وه به که قهرزار له کاتی خویدا و به ویستی خوی پهنه ندونه کای به جی بگه یه نی واته قهرزه کای بداته وه. ئهم حوره حیهه جیکردنه هیچ به یوه سدی به به ریوه به رایه تی جیهه جیکردنه وه بیه چونکه پێش ئه وه ی کار بکته به ریوه به رایه تی جیهه جیکردن قهرزار ئه ستوی خوی له پهنه ندونه که پاك کردۆته وه. ئه گهر قهرزار خوویستانه پهنه ندونه کای به جی نه گه یاند و خاوه نه رز داوای له به ریوه به رایه تی جیهه جیکردن که مافه کای بو بستمیته وه ئه و به ریوه به رایه تی جیهه جیکردن به گۆیره ی یاسا ده ست به ریکاره کانی جیهه جیکردن ده کا.

۲- جیهه جیکردنی ئاره زومه ندانه

به ریوه به رایه تی جیهه جیکردن نامهی پیرا گه یاندن بو قهرزار دمیری و داوای لی ده کا قهرزه که له ماوه یه کی دیاری کرا ودا ئاره زومه ندانه بداته وه. ماوه ی دیاریکراو به پێی یاسا (۷) روزه بو قهرزاری ئاسایی و (۳۰) روزه ئه گهر قهرزاره که قهرمانگه یه کی ده ولت بوو (۱۵) روزه ئه گهر قهرزار شوینی دانیشتی دیار نه یی. ماوه که له رۆژی داوای پیرا گه یاندنه وه ده ستپێنده کا (م ۱۸ و م ۲۰). وهك هسانیک بو حیهه جیکردنی ئاره زومه ندانه ئه گهر قهرزار له و ماوه یه دا قهرره کای بداته وه ئه و له دانی رسومی داوه ری ده به خشری.

۳- جیهه جیکردنی به زور

ئه گهر قهرزار به رنامه ندی خوی قهرزه کای نه داته وه له و ماوه یه ی بوی دیاریکراوه داوای پیرا گه یاندنی جیهه جیکردن یان ئه گهر باره رایی نه کری ئه و ده سه لاتی کشتی که ده کا به ریوه به رایه تی جیهه جیکردن مافه که به زور له قهرزار ده سه نی و ده یدا به خاوه نه رز.

کاتی نهجامدانی ریکاره کانی جیهه جیکردن:

نابی ئیحران ته کانی حیهه جیکردن له نیوان سه عات ۹ ی شه و تا ۶ ی به یابیدا بکری یان له رۆژانی جهژن و پشودا بکری.

به لام ئهم رێسایه ئیستیسنای ههیه:

جیهه جیکردن له نیوان سه عات ۹ ی شه و تا ۶ ی به یابیدا ته ب له حا له تی زمروره ت ده کری، ده نی جیهه جیکاری داد بریاری تایه تی بو ده ریکات (م ۲۳).

گواستنەوی دۆسیەى جىيەجىکردن:

دەشى دۆسىەى جىيەجىکردن لە بەريوەبەرايەتيەكى جىيەجىکردنەو بەگوازىتەو بو بەريوەبەرايەتيەكى دىكەى جىيەجىکردن لەسەر داواى خاوەنقەرز، قەرزدار يان بە بريارى جىيەجىكارى داد. هېچ دەقىكى ياساى نە رىكا بگرى لە گواستنەو دۆسىەى جىيەجىکردن. هەندىك جار بەرژەوئەندى گشتى وا پىنوئىست دەكا دۆسىەى بەگوازىتەو بو ئۆنە ئەگەر جىيەجىكارى داد خزمى تىكى لايەنكىيان بى.

دەكرى برىرەكەى جىيەجىكارى داد بە گواستنەو دۆسىەى تەوى لى بگرى بە تەزەلوم (تەلم) يان تەمىز لە دادگى ئىستىئاف بە سىفەتى تەمىزى (محكمة الاستئناف بصفتها التمييزية).

جىيەجىتەو (الاثابة):

دەشى بەريوەبەرايەتيەكى جىيەجىکردن بو ئۆنە (سليبي) داوا لە بەريوەبەرايەتيەكى دىكەى جىيەجىکردن بو ئۆنە (هەولير) بكا كە لەحىتى ئەو هەندىك ئىحرائاتى جىيەجىکردن ئەنجام بىدا كە لەبەر هەر هويەك بى وا پىنوئىست دەكا ئىحرائاتەكە لەدەرەو دۆسىەى جوگرافىيەى خوى بگرى. وەك ئەو دۆسىەى جىيەجىکردن لە سليبى كراوەتەو بەلام دەردەكەوى كە قەرزدار عەقارىكى لە هەولير هەيە. دۆسىەى كە هەر لە (بەريوەبەرايەتى جىيەجىكارە) - (المديرية المسببة) دەمىنەتەو و بەريوەبەرايەتى جىيەجىكەرە (المديرية المنبئة) تەنە ئەو كارە لە دۆسىەى كە دەكا كە پىسى سىيەرداوە. هەر كارىكى بەريوەبەرايەتى جىيەجىكەرە (المديرية المنابة) لە دۆسىەى كە دەكا، بەريوەبەرايەتى جىيەجىكارە (المديرية المسببة) لىسى بەريوسيارە.

بەكخستى دوو دۆسىەى جىيەجىکردن:

دەشى دوو دۆسىەى جىيەجىکردن بى زياتر لە دژى قەرزدارىك بەكخريى، بو ئۆنە قەرزدارىك دۆسىەى نەفەقەى هاوسەرگىرى و دۆسىەى نەفەقەى مىدالان و دۆسىەى مازەنى پشەكى هەيە دەشى هەرسى دۆسىەى كە لە يەك دۆسىەدا بەكخريى.

نەمە لە ياساى جىيەجىکردن باس بەكراوە بەلام بەپى رىسا گشتىە ياساينەكان كارى پى دەكرى بو ئەو دۆسىەى پشيوى لە كارى جىيەجىکردن دروست نەبى و كارەكان بە نەرمونىيانى بەريوە بچن. ئەم دۆسىەى يەكەئجار كراوەتەو دۆسىەكانى ترى دەخريە سەرى، بەكوپەرى رىسى الاسبقية.

نەبوى تايەتەندى شوئەكى:

داواكارى جىيەجىکردن دەتوانى موراچەعەى هەر بەريوەبەرايەتيەكى جىيەجىکردن بكا بى خو بەستەنەو بە تايەتەندى شوئەكى (م ٢٤).

بو ئۆنە تازاد خەلكى شەقلاوئەيە، قەرزى لەسەر ئەوزادە كە خەلكى هەوليرە.

نژاد دهتوانی داوای جیهه جیکردن له بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردی شفقلاوه یان ههولیر یان ههر بهریوه بهرایهتیکی دیکه جیهه جیکردن له ههرنیم پیشککش بکا.

نامه ناردن و موخاته بهی بهرپوه بهرایهتی جیهه جیکردن:

مادهی (٢١) ریکای به بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن داوه که بی رهچاوکردنی زنجیره یی فهرم و موراجهعه (سلسله الاوامر و المراجعات)، که له گتوگو و نهمه گورینهوهی ره سمیدا پهیره و دهکری، په یوه مودی راسهوخو به گشت و مزارهت و فهرمانگهکان بکا سهبارهت بهو کاروبارانهی په یوه مودی به جیهه جیکردنهوه ههیه.

فهرم بهری تایمهتهند لهو و مزارهت و فهرمنک یانه بهرپرسیاره له نه بعمدانی فهرم و بریارهکانی بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن.

نهگهر فهرم بهره که بریارهکانی بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردنی جیهه جی نه کرد نهوا بهیسی مادهی (٢٤٢) له یاسای سزادانی عیراق ژمیره (١١١) سالی ١٩٦٩ بهرپرسیار دهی سزاکهی چهپسکردنه که له (٦) مالک زیاتر نهی له گهل / یان غهرا مه.

دهسپیکردنی ریکارهکانی جیهه جیکردن

ریکارهکانی جیهه جیکردن به جی دهست پندهکا؟

ریکارهکانی جیهه جیکردن بهوه دهست پندهکا که یه کیث له لایمهکان (زورییهی جهر خاوه شهزده) دهرواته بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن و داوا دهکا که سه نه دیکي جیهه جیکردن جا بریاری دادکا بی یان ههر نوسراویک که شیاوی جیهه جیکردن پنت بوی جیهه جی بکا.

تایا داواکردن مهرجه به ههریزه بی؟

نهخیر مهرج نیه داواکار ههریزه پیشککش بکا، بهلکو دهی لایمه که خوی (یان وهکیلی) نامده بی له بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن و سه نه دی جیهه جیکردنه کی پیشککش بکا و نیلجا واژو له سهر نهو مه جزیره (نیستیارهیه) بکا که فهرم بهری پسپور بوی دهکاتهوه (م 24).

تایا دهشن بهرپوه بهرایهتی جیهه جیکردن لهخویهوه بی داواکاری لایمهکان دهست به جیهه جیکردن بکا؟

نهخیر، بهرپوه بهرایهتی جیهه جیکردن ناتوانی لهخویهوه بی داواکاری لایمهکان دهست به جیهه جیکردن بکا، نهگهر وا بکا نهوا ههمو ریکارهکانی بهتال و تایاسایی دادهترین له بهر دوو هو:

١- دمرگکانی دادوهیری و داد دهی بیلایه بی و بابی له جینی هیچ لایه نیک دهسپیشخهیری بکهر.

۲- که سه کان واته لایه نه کانی مامله بهک (بو نمونه خاومه قهرز و قهرزار) نارادس که چون تسمروف به مافه کانی حویانه وه ده کهن و له واته به که زور جاریش واده بی بو حوین ریکه کهون بی نه وهی په نا بو بهریوه به رایه تی جیه جیکردن بهن وه پایه ندبونه کانیان خو ویستانه جیه جی ده کهن.

شوینه واره یاسایه کانی پیشکه شکردنی داوای جیه جیکردن:

ههر که داوکاری جیه جیکردن به شیوه بهکی دروست داوای جیه جیکردن پیشکش به بهریوه به رایه تی جیه جیکردن ده که چند شوینه واریکی یاسای دروست ده بی که نه مانه:

- (۱) برینی ته قادم، واتا پاوه ستانی قیپه ریوونی کات (قطع التقادم).
- (۲) ده سپیکردنی سووی موسته حق (سریان استحقاق الفوائد).
- (۳) په نکرکردنی بهریوه به رایه تی جیه جیکردن که ده ست به ریکاره کانی جیه جیکردن بکا.

ریکاره کانی جیه جیکردن داوی و مرگرتی داوای جیه جیکردن:

نهو ریکارانه چین ده بی بهریوه به رایه تی جیه جیکردن نه نجمین دا داوی نه وهی داوا له داواکار و مرده کری؟

۱- نه کهر به لکه نامه که به کیل بوو له و سه نه دانهی توانای جیه جیکردن هیه نهوا جیه جیکاری داد سه نه ده که ره وانهی هوبهی تومار ده که (م ۱۵).

۲- هوبهی تومار وه سفی سه به دی جیه جیکردنه که له توماری بنچینه (سجل اساس) تومار ده که و به گوریهی رنجیرهی نهو ژماره بهی له تومار که که به شتوهی ژماره بهکی ده دانی (م ۱۵).

۳- سه نه ده که ینج له کهل پسو بهی سه ندنی رسوومات بو جیه جیکاری داد ده که ریتریت وه بو نه وهی وردینی له سه نه ده که بکا و بریاری په سندن کردنی یان روت کردنه وهی بدا.

جیه جیکاری داد وردینی له سه نه دی جیه جیکردنه که ده که بو نه وهی دلیا بی که:

- (۱) سه نه ده که به کیکه لهو سه نه دانهی که یاسای جیه جیکردن ریکه به جیه جیکردن داوه.
 - (۲) مافه که ی یاهتی سه نه ده که هموو مهرجه یاسایه کانی تیدایه.
 - (۳) ثایه داواکاری جیه جیکردن خاوهن بهرژموه ندیه له داواکردنه که یدا.
- ینجا بهرچه وکردنی نهو مهرجهی سه ره وه جیه جیکاری داد بریاریکی له بهرام بهردا مرده که یان داوایه که په سندن ده که واته رازی ده بی ده ست به جیه جیکردنی بکا، یان روتی ده که توه.

نه کهر جیه جیکاری داد داوای جیه جیکردنی روت کردنه وه:

- نهگمر جیه جیکاری داد که یشته نمو قهناعه تهی که داوای جیه جیکاردن مهرجه یاسیه کانی تیدا نیه نمو:
- (۱) بریاری رت کردنه وی داوایه که دهدا.
 - (۲) دمن هوکانی رت کردنه وه بنوسیته وه.
 - (۳) له گهل بریاری رت کردنه وه نمو سه نه ده که بو داواکاری جیه جیکار دهگمر یزیته وه.

نهگمر جیه جیکاری داد داوای جیه جیکاردن په سند کرد:

- نهگمر جیه جیکاری داد که یشته نمو قهناعه تهی که داوای جیه جیکاردن مهرجه یاسیه کانی تیدایه نمو:
- (۱) جیه جیکاری داد په راویری که له سهر داوایه که دمنوسی داوا له هوپه ی تومار دهکا کاری پیویست بکهن و رهوانه ی هویه ی توماری دهکا.
 - (۲) هویه ی تومار دوسیه ی جیه جیکاردن و کارتی ژمیریاری بو ده که نه وه.
 - (۳) نینج فرمانبهری پسپور مهزهریک دهکانه وه که نیستیاره یه که هموو زایدریه پیویسته کان ده ریاره ی داواکاری جیه جیکاردن (طالب التفید) و نمو که سه ی جیه جیکاردن له دژی دهگری (المطلوب التفید صده-ین المفذ علیه) وه سه نه دی جیه جیکاردنه که له مخو دهگری.
 - (۴) دمن داواکاری جیه جیکاردن و فرمانبهره که واژو له سهر مهزهره که بکهن.
 - (۵) مهزهره که له دوسیه ی جیه جیکاردن هله ده گیری.
 - (۶) دمن پیرا که پندنی جیه جیکاردن (مذکره الاخبار بالتفید) بو قهرزار بنیردری (م 25).

تاها دهشی تانه له بریاری جیه جیکاری داد بگیری؟

- بهلی ههر یه کیک له لایه به کان بویا هه یه تانه له بریاره کانی جیه جیکاری داد بکرن به یه کیک له دوو ریکیه:
- (۱) به تهزملوم (التظلم) لای جیه جیکاری داد خوی له ماوه ی (۳) سی روژ له روژی دواي دمرچوونی بریاره که که دهی جیه جیکاری داد له ماوه ی (۳) سی روژ وه لام بدانه وه به پشتراست کردنه وه یان هه لو هشت سنده وه بریاره که ی خوی که تانه ی لن گیراوه. یان
 - (۲) به تمیز لای دادکی تینه لوونه وه (استشف) به سیمه قی پندارچوونه وه (ته میری) له ماوه ی (۷) ههوت روژ له روژی دواي دمرچوونی بریاره که.

دواي پیرا که پندنی قهرزار:

ریکاره کانی جیه جیکاردن نارم زومنه دانه:

قهرزار دواى نهوې پيراگه ياندى به دهست دهگات نهگمر کسيکى تاسايى بوو و شويى گوزهراني هميشه يى يار کاتي ديار بوو يى شويى هلته ژارده يى بو پيراگه ياندى هه بوو نهوا ده يى له ماوه ي 7 روژ له روژي دواى پيراگه يانده نوو له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن تاماده يى (م 18).

نهگمر شويى گوزهراني هميشه يى يار کاتي ديار نه بوو وه شويى هلته ژارده يى بو پيراگه ياندى نه بوو نهوا ده يى له ماوه ي 15 روژ له بلاوکرده نوو پيراگه يانده که له دوو روژ نه مې ناو خودا له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن تاماده يى (م 27).
نهگمر وه راره ت يار فهرم تکه يه کى دهولت يى نهوا ده يى نوته ريان له ماوه ي 30 روژ له روژي دواى پيراگه يانده نوو له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن تاماده يى (م 20).
نهگمر له ماوه ي ديريکراو دا (7 روژ بو حملک و 30 روژ بو فهرم تکه کاني دهولت 15 روژ نهگمر قهرزار شويى دانيشتنى ديار نه بوو) جيبه جيکردن تاره زومندانى کرد له رسومات ده به خشرى.

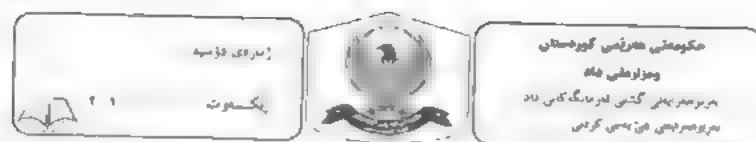
پيراگه ياندى جيبه جيکردن به زور:

تاماده بون له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن:

نهگمر قهرزار له ماوه ي ديريکراو دا سه نه ده کى جيبه جى نه کرد و نارمزي بهرام بهر سه نه ده که نيش نه دا، نهوا بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن نه مې نه مده بوو بو ده نيرى که تاييدا داواى لى دهکرى له ماوه يه کى ديريکراو دا له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن تاماده يى.

تاماده کردنى به زور:

دواى به سه رجونى ماوه ي ديريکراو نهگمر قهرزار له بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن تاماده نه بوو نهوا جيبه جيکاري داد فهرماني (تاماده کردنى به زور) ي له در دهردهکا.
فهرمانه که ده درى به پوليس لهو ناوچه يه کى که قهرزاره کى لى دهژي بو جيبه جيکردن (م 22).
قهرزار له ژير چاو ديري پوليس (به محمورى) ده هيرته بهريوه بهرايه يى جيبه جيکردن (م 22).
نهگمر گوماني نهو هه بوو که خوى شاردو ته نوو دهکرى بو ناش بهريوه چوني کاروباري جيبه جيکردن و بهر قهراريونى عمدا له ت به فهرماني دادو هري ليکوليه نوو پوليس ناو ماله کى پشکتي (ريساي کشتي).

تأیید گردانی به روز

باز افسسری یتیمک، پولیس

فهرست

داریش

باجت به اسنادی هر گدی دروسی مالدی ۲۲ پله یسای جی بدجی کردن، برپار خوا به نامه کردنی هرزار لیم بهر بهرایی به

له گیل یژا

به روز (جوا)

جی بهجی کردی ده

فهرست

نارمزانی دهر پین له و سهندانه ی له لایه نیک ی نارهمیه وه (ناحکومیه وه) دهرچوون

ته گهر سهنده که له لایه نیک ی ناحکومیه وه دهرچوو بوو قهرزار بوی هه به له بهریوه بهرایه ی جیهه جیکردن نارمزانی له دروستی سهنده که پیشان بدا. مه بهست له سهند له لایه نیک ی ناحکومیه وه دهرچووی ههر سهندیک ی جیهه جیکردنه که نهو لایه نه ی دهری کردوه به سیفه ی فهرمی دهری نه کردوه. نه م سهندانه ی حواره وه ده گریته وه:

- (۱) بهراوی بررگنی که توانای دستاودستیان هه به (کومیاله و سهفته جه و چهک)، (م ۱۴، ا)
- (۲) سهندیک دانپیدانان به مافی شهمسی تیدا یی (م ۱۴، ب)
- (۳) سهندیک ئیساتکردنی مافی شهمسی تیدا یی (م ۱۴، د)

ته گهر قهرزار نارمزانی له دروستی سهندی نارهمی پیشان دا:

- (۱) نهوا جیهه جیکاری داد له پشتی سهنده که تاماژه به نارمزانی قهرزار ددها.
- (۲) جیهه جیکاری داد داوا له خاوه نقرز دهکا (خاوهن سهنده که) له بهریوه بهرایه ی جیهه جیکردن نامه یی و سهنده که ی بهاتمه وه.

- (۳) خاوه نقرز تیده که به نری ته گهر نارمزوو بکا نارمزانی گری نهوا ده توانی پنا بو دادگی پسپور بیا بو یه کلایی کردنمه ی کیشه که.

برای جبهه‌نکاری داد له هر دوو حالته که دا شیایو تاته لیگرتنه به تمز نوم و تمیز.

رینکاره کافی ناره زایی دهر برین اوو سه نه دانه ی که له لایه نینکی حکومیه وه دهر چوونه:

نه گهر قهرزار نارمزي هه بو نمو دهني بجي لاي دادگاي پسپور تانه له سمنده که بکړي.
دهني سمنده که په کيک يي له سمانه ي خوار وه :

- نه‌گه‌ر به‌لکه‌یه‌کی له ددگ هینا که تانه‌ی گرتوه نه‌وا به‌ریوه‌به‌رایه‌تی حیه‌جیکردن ده‌سه‌به‌هی ریکاره‌کانی حیه‌جیکردن ده‌ه‌ستنی (م ۵۳)، تا دادگا مه‌سه‌له‌که ده‌برینته‌وه.

مردنی قهرزار پیش دہسلیکردنی جیبہ جیکردن

جیهه جیکاری داد له خو به به گویره ی سا خاوه قهرز سویند ده دا (سویندی نیستی زهر - یمین الاستطهر) بو دنیا
بوون له وهی که قهرزه کی به هیچ شینوه ینک و مرته گرتو توه (م ۳۷ ، په کم).

دوای سویند حواردن ریکاره گانی جیهه جیکاردن ده سته پیده کا و جیهه جیکاری داد پیرا گه یاندن بو هه موو میرا تکره کان
ده نری.

مردنی قهرزار دواي دهسپيکړدنی ریکاره کانی جیهه جیکردن:

- (۱) نهکەر دواي دهسپيکړدنی ریکاره کانی جیهه جیکردن و دواي نهووی قهرزار نامه ی پیراگه یانندی به دهست دهگا بږی، نهوا ریکاره کانی جیهه جیکردن به شیوه یی کاتی دموهستیزین.
- (۲) جیهه جیکاری داد به گویره ی یاسا بی نهووی هیچ لایه نیک داوای لیکردنی خاوه قهرز سویند ددها (سویدی نیستیزهر - بین الاستطهر) بو دلنیا بوون لهووی که قهرزه کی به هیچ شیوه یی ورنه گرتونهوه (م ۳۷، په کم).
- (۳) دهی خاوه قهرز سویدی نیستیزهار بهم شیوه یی له م ۱۲۴ یاسی نیستیزهار هتوه له بردهم جیهه جیکاری داد بخوا.
- (۴) نهکەر خاوه قهرز رازی نه بوو سویند بخوا نهوا نهوه به پیشانه ی نهوه داده نری که قهرزه کی ورنه گرتونهوه جیهه جیکردن به به کجری دموهستیزی
- (۵) نهکەر خاوه قهرز سویدی نیستیزهار ی خوارد نهوا ریکاره کانی جیهه جیکردن له سر میراتی قهرزار به پیی قهسام شرعی دهسپینده کاتهوه.
- (۶) به پیی قهسامی شرعی میراتی قهرزار دهسپیشان دهکری و قهرزه کی لی دهرده هینری نینج نهووی میوه به سر میرانکره کانداهشی داهش بکری (لا ترکة الا بعد سداد السن).
- (۷) نهکەر میراتی قهرزاره که دیار نه ی و میرانکره کان نکولی بکن لای نهوانه نهوا دهی خاوه قهرز به به لکه په کی نوسراو بیسه لینی که میراته که له کویه نهکەر بیوهی بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن به بردهوام بی له ریکاره کانی جیهه جیکردن.
- (۸) نهکەر خاوه قهرز به بتوانی به به لکه بیسه لینی که میراته که له کویه نهوا بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن ټاکداری دهکاتهوه که نهکەر بیوهی ریکاره کانی جیهه جیکردن به بردهوام بی دهی پنا بو دادکای پسپور بیا.

دابهشکردنی میرات پیش دانهووی قهرزه که

- (۱) نهکەر پیش دانهووی قهرزه که میرانکره کان دهستی خویان پیشخت و میراته کیان له نیوان خویان داهش کرد، نهوا بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن له سر داوای خاوه قهرز (داواکاری جیهه جیکردن) دهتوانی قهرزه کیان لی بسه یتهوه هریه کیان به ریژه ی بهشی خوی له میراته که.
- (۲) جیهه جیکاری داد به گویره ی یاسا بی نهووی هیچ لایه نیک داوای لیکردنی خاوه قهرز سویند ددها (سویدی نیستیزهر - بین الاستطهر) بو دلنیا بوون لهووی که قهرزه کی به هیچ شیوه یی ورنه گرتونهوه (م ۳۷، په کم).
- (۳) نینج بهریوه به رایهتی جیهه جیکردن نامه ی پیراگه یانندی بو هموو میرانکره کان دهیری بو نهووی له مووی دیاریکراو به گویره ی یاسا نارومه ندانه قهرزه که هریه که به گویره ی بهش میراتی خوی بدانهوه.
- (۴) دهشی جیهه جیکردنی به زور له دژی میرانکره کان نهجام بدری هریه کیان به گویره ی بهش میراته کی.

نهکەر مه بله غی قهرزه که له بههای میراته که زیاتر بوو

نهکەر میراتی قهرزار بهشی دانهووی قهرزه کی نهکړد نهوا سامانه موه که به گویره ی ریسکانی یاسای مدهنی بو دانهووی قهرزه که ترخن دهکری (لا ترکة الا بعد سداد الیون)، به لام یاسا ریکا نادا داوا له میرانکره کان بکری له سامنی تایهتی خویان باقی قهرزه که بدنهوه چونکه هیچ کس ناچار و دهرهست ناگری قهرزی کهسیکی تر بدانهوه (ریسای گشتی).

نارمزاڼي ميرانگړه کافي قهرزار له سمنه دېک که له لايه نيکي ناکوميموه دهرچوه

نه گهر سمنه دی جيبه جيکړدن په راوی بازرگنی بوو يان سمنه دی دانپيدايان به قهرز بوو يان سمنه دی نيسپاتکردنی حهقي شه خسي بوو (واته پهره کرافي آب د له مانده ی ۱۴) نهوا نه گهر ميرانگړه کان درمزاڼين پيشاندا يان مېدالين تيدا بوو نهوا بهر يوه بهر يوه جيبه جيکړدن ريکاره کافي جيبه جيکړدن دموه ستيني و داوا له خاوه قهرز دهکا سمنه ده که وهرگريته وه و نه گهر نارمزوو بکا ده تواني به گويړه ی ياب له دادکي تاييه ت مه سله ی دروستی قهرزه که په کلا بکاته وه (م ۲۶ ، چواره م).

مردنی خاوه قهرز پيش نهو ی سويندی نيسستيزهار بخوا

نه گهر دواي ده سپيکړدن ريکاره کافي جيبه جيکړدن قهرزار مرد و خوه قهرز پيش پيش نهو ی سويندی نيسستيزهار بخوا بمری نهوا جيبه جيکاري داد به پيسی ياسای نهو ی داوای لی بکری ميرانگړه کافي خاوه قهرز سويد ددها (سويندی نيسستيزهار – يمين الاستظهار) بو دلسيا بوو لهو ی که زاياريښ نيه که خوه قهرز پيش مردنی قهرزه کي به هيچ شيوه به ک قهرزه کي وهرگريته وه (م ۱۱۲ ياسای نيسبات).
نه گهر ميرانگړه کان منداليان تيدا بوو مندانه که سويند نادرئ.

بمټالکردنموه يان هموارکردنموهی حوکنيک که پلستر جيبه جيکړاوه:

چی دپو ددها نه گهر حوکنيک دواي نهو ی له لايه يان بهر يوه بهر يوه جيبه جيکړدنموه جيبه جيکړدنموه دهکړئ له لايه يان دادکاي بالانترموه بمټال يان هموار بکريته وه؟

نه گهر حوککه که هممووی يان به شيکی بمټال کړايوه نهوا سماره ت بهو به شهي بمټال کړاوه توه دوخه که وهک کافي پيش جيبه جيکړدن لی دهکړنه وه يی نهو ی پنوښت به حوکنيکی نوئ بکات.

تهگر حوکه که هموار کرایوه نهوا به کویرهی هموار کردنهوه که کار دهکری که لهوانهیه له خوقه رر بسه نریتوه ین زیاتری بدریتی به پی حال.

وهستاندن ریکاره کانی جیه جیکردن

به ریوه به رایه تی جیه جیکردن به کویرهی یاسا په بنده که له همدیک حالتدا ریکاره کانی جیه جیکردن دوا نغا ین بیوه ستیی.

جیه جیکاری داد دهسلاتی تهقدیری هیه له حاله تی تردا ریکاره کانی جیه جیکردن بوستینی تهگر لهو قه باعه تدا بوو دادپه روه ری و دهخوازی ریکاره کان بوستینی بو پاراستی بهرژوه وندی یاسای لایه نیک: بو نمونه: دواخستی ریکاره کانی جیه جیکردن به چونکردنی عقار تا دوا ی نهوی مندا له کانی قهرزار تقیکردنهوی قوتا بخانه یان تهواو ده گن.

نایا له کانی وهستاندن ریکاره کانی جیه جیکردن به ریوه به رایه تی جیه جیکردن هیچ کاریکی جیه جیکردن له دوسیهی جیه جیکردن دهکا؟

له کانی وهستاندن ریکاره کانی جیه جیکردن به ریوه به رایه تی جیه جیکردن هیچ کاریکی جیه جیکردن له دوسیه که ناکا تمها نهوه نه پی تهگر زهرور پی بو پاراستی سامانی دهسته سر داگیراو. بو نمونه: تهگر پاراستی مولکی دهسته سر داگیراو زوری تیچی ین مانه وهی توشی ریانی بکا نهوا به ریوه به رایه تی جیه جیکردن هرچنده ریکاره کانی جیه جیکردن وهستاندوه ده توانی سامانه دهسته سر داگیراوه که بفروشی و جیزه که بخاته سر به هاکی.

لهم حاله تانهی خواره وه به ریوه به رایه تی جیه جیکردن ده پی به پی یاسا ریکاره کانی جیه جیکردن بوستینی:

۱. نارم زایکرتن له بریاری غیابی (پی ناماده بوون)

تهگر قهرزار به غیابی خوی - واته پی نهوی خوی له دادکا ناماده پی - بریری له نژ درچی و دواتر له به ریوه به رایه تی جیه جیکردن نامه ی پیرا که یندی بو هات که داوای لی کرا بریاره که جیه جی بکا، تهگر قهرزار رویشته دادگایه که و

ناره‌زانی له بریده غیاییه که گرت نه‌وا هەر به‌لکه‌یه‌ک له دادگاوه پێینی که ناره‌زانی گرتوه ده‌سبیه‌جی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن بوه‌ستی (م ۵۳).

پسوله‌ی دانی رسوماتی دادوه‌ری به‌لکه‌یه‌کی کافیه بو پیشاندانی نه‌وه‌ی قه‌رزار دره‌زانی پیشکەشی دادگا کردوه. به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن نه‌وه‌ ده‌سه‌لاته‌ی نیه تهماشای نه‌وه بکا ناخو قه‌رزار له ماوه‌ی یاسیدا (۱۰ رۆژ) ناره‌زانی گرتوه یان نا، یان مەرجه یاسایه‌کان له ناره‌زایه‌تی گرتنه‌که‌یدا هه‌یه یان نا.

ته‌لجامة‌کانی ناره‌زایه‌ت:

(۱) پشت راستکردنه‌وه: نه‌که‌ر دادگ بریاره غیاییه‌کی خوی که ناره‌زانی لیکراوه پشت راستکردوه و خاوه‌ن‌قه‌رز بریاری دادگای بو به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن هه‌یا نه‌وا ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن له‌وه‌ خاوه‌ی که لێی وه‌ستابوو ده‌ستپێده‌کاته‌وه.

(۲) هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه: نه‌که‌ر دادگ بریره غیاییه‌کی خوی که ناره‌زانی لیکراوه هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه نه‌وا به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن دوخه‌که وه‌ک کاتی پیش ده‌ستپێکردنی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن لێ ده‌کاته‌وه بێ نه‌وه‌ی پێویست به‌ بریاریکی نوێی دادگا بکا.

نه‌وه‌ مه‌به‌عه‌ی که پیش وه‌ستندی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن له قه‌رزار وه‌رگیرا بوو بوی ده‌که‌ریه‌یه‌وه و دوسیه‌ی جیه‌جیکردنه‌که داده‌خړی.

(۳) هه‌موارکردنه‌وه: نه‌که‌ر دادگ بریاره غیاییه‌کی خوی که دره‌زانی لیکراوه هه‌موارکردنه‌وه نه‌وا جیه‌جیکردنی نه‌وه برگانه‌ی هه‌موار نه‌کراونه‌وه ده‌ستپێده‌کاته‌وه.

نه‌وه‌ برگانه‌ی هه‌موار کراونه‌وه به‌کۆیره‌ی هه‌موار کردنه‌وه که دوخه‌که وه‌ک کاتی پیش ده‌ستپێکردنی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن لێ ده‌کاته‌وه بێ نه‌وه‌ی پێویست به‌ بریاریکی نوێی دادگا بکا.

۲. تانه‌گرتن به‌ تیه‌له‌چوونه‌وه‌ی بریار (الاستفاف):

نه‌که‌ر په‌کێک له لایه‌نیک به‌ به‌لکه‌ پێشان یدا که تانه‌ی تیه‌له‌چوونه‌وه‌ی گرتوه لای دادگی تیه‌له‌چوونه‌وه‌ له‌ بریاریک که له ژیر جیه‌جیکردنایه‌ نه‌وا به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن ده‌بی ده‌سه‌جی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن بوه‌ستینی (م ۵۳). پسوله‌ی دانی رسوماتی دادوه‌ری له دادگای تیه‌له‌چوونه‌وه‌ کافیه بو پیشاندانی نه‌وه‌ی قه‌رزار ناره‌زانی پیشکەشی دادگا کردوه.

وهك ناره زانی گرتن له بریاری غیابی لیره شدا به ریوه به رایه تی جیه جیکردن نمو دسه لاته ییبه تهمشای نمو بکا نخو قهرزار له ماوه یاساییدا (۱۵ روژ) تانه ی گرتوه یان نا، یان مهرجه یاسایه کان له تانه کیدا هه یه یان نا. نه گهر به لکه هه بوو قهرزار له دادگا تانه ی له بریاره که گرتوه، نمو به ریوه به رایه تی جیه جیکردن ده یی دسه به جی ریکاره کانی جیه جیکردن به وستینی (م ۵۳).

به ریوه به رایه تی جیه جیکردن پابه د ده یی به مهر بریارینک دادگی تینه لچوونه وه دهر باره ی تانه کرتنه که دهریده کا جا به پشتراست کردنه وه ی بریاره تانه لیکراوه که بی، یان به هه موار کردنه وه ی یان هه لو هشت دهنه وه ی بی، به هه مان شیوه وهك له نه بجای ناره زانی گرتن له بریاری غیابی باس کرا.

۳. تانه گرتن به تمیز نه گهر بریاره که په یوه ندیدار بی به عه قار:

نمو بریاره ی که له به ریوه به رایه تی جیه جیکردن له ژیر جیه جیکردن دایه ده شی په یوه ندیدار بی به عه قار بو نمونه نه گهر دهر باره ی چولکردنی عه قار بوو یان پیشگیری کردن له حیاره ی عه قار یان هر م فیکه عه یی وهك م فی مولکداری، ته سه رو فکردن، سودوهر کردن یان بارمته ی حیاره ی له عه قار.

نه گهر قهرزار به لکه به کی هیا که بریاره کی تمیز کردنه وه و بریاره که په یوه ندیدار بوو به عه قار نمو ریکاره کانی جیه جیکردن دهنه وستیرین.

۴. دهر چوونی بریاری وه ستاندن له دادگایه کی پسه پوره وه:

نه گهر لایه نیک تانه ی له بریاره که کرت به ریکایه کی تر غه یی نمو سی ریکایه ی که باس کرا (واته ناره زانی له بریاری غیابی و نیستیند و ته میر له حاله تی عه قار) و به لکه شی له دادگایه که هینا که تانه ی له بریاره که گرتوه، نمو به ریوه به رایه تی جیه جیکردن ریکاره کانی جیه جیکردن ناوه ستینی.

ته نها نمو کاته ریکاره کانی جیه جیکردن دهنه وستیری نه گهر دادگا پسه پوره که بریاره کی دهر بکا به وه ستاندنی ریکاره کانی جیه جیکردن تا مه سه له که په کلا ده کاته وه.

ریکا کانی تانه گرتن له بریاری دادگا عه یی نمو سی ریکایه ی که باس کران ته مانه ده کرتیه وه:

تانه ی تمیز له بریارینک په یوه ندیدار به یی به عه قار (الطعن تمیزا فی حکم غیر متعلق بعذر)، دوباره کردنه وه ی دادگاییکردن (اعادة المحاكمة)، راستکردنه وه ی بریاری تمیزی (تصحیح القرار التیمیزي)، یان ناره زانی غه یه ین (ناره زانی که سی دیکه اعتراض الغیر) به گویره ی م ۱۶۸ یاسای مورافعه عاتی مه ده یی.

بو نمونه: دادگای بیدانه بریارینک دهر ده کا به وه ستاندنی ریکاره کانی جیه جیکردن دهر باره ی سامانی گوازاروه که که سینکی سینیم ده یی هی نمو تاوه کو مه سه له که په کلا دهنه وه (ناره زانی غه یه - اعتراض الغیر).

۵. ناروښنی بریاری دادگا که جینهجی دهکړئ:

نهکمر جیههچیکاری داد لهو پوه ردها بوو که نهو بریاری جیههجی دهکا هه مووی یان دشیکی ناروښه، بو نمونه کریی موندوبونی پاریرهر له بریاره که دا دیاری نهکړای، نهوا دهی سهری هاویچهکای بریاره که بکا نهوهک شتیکی تیدای که ناروښنه که روون بکاتهوه.

نهکمر وه لای دمست نهکوت و ناروښیه که مایهوه، نهوا دهتوانی ریکارهکای جیههچیکردن پوهستی و نامه بو نهو دادگاه بنیری که بریاره کهی دمرکدوه داوای روونکردنهوی لی بکا.

بهریوه بهرایهتی جیههچیکردن هر که روونکردنهوی تهوای و مرکرت ریکارهکای جیههچیکردن دمست پیدهکاتهوه و دهی پابه ند بی به روونکردنهوه که.

نهکمر روونکردنهوی دادگا کافی نهو بو نهوا جیههچیکاری داد نکداری داواکاری جیههچیکردن دهکا که دهتوانی سهردانی دادگاهی پسرور بکا بو روونکردنهوی ناروښنه که.

۶. نارمزی کرتن له پراوی بازرگانی و سهندیک دانپندانان به قهرز یان ئیسپاتکردنی مافی شهنسی

تیدایه:

قهرزار بوی ههیه له بهریوه بهرایهتی جیههچیکردن نارمزی له دروستی هم جوړه نوسراوانی جیههچیکردن پیدشن بدا و نهکمر وای کرد نهوا جیههچیکاری داد ریکارهکای جیههچیکردن دوهوستینی و له پستی سهنده که نامزه به نارمزی قهرزار ده دا.

جیههچیکاری داد داوا له خوهقهقرر دهکا بی سهنده کهی له بهریوه بهرایهتی جیههچیکردن پیتهوه.

نهکمر خاوهقهقرر ویستی دهتوانی پهنا بو دادگاهی پسرور بب بو پهکلای کردنهوی کیشه که.

نهکمر نارمزی که لهسهر بهشیکی نوسراوه که بوو نهوا دهشی نهو بهشدهی نارمزیایان لی نهکراوه جیههجی بکری.

۷. نهکمر داواکاری جیههچیکردن خواستیکی بهریوه بهرایهتی جیههچیکردن بهجی نه که بهتی:

همندیک حر واپوویست دهکا جیههچیکاری داد داوا له خاوهقهقرر (داواکاری جیههچیکردن) دهکا که نوسراویکی پی پیشان بدا که لایهتی و پهیوه ندیداره به سهندی جیههچیکردنهوه، یان داوای همندیک زیاری لی دهکا. بو نمونه کوپیک پیی لهو کریهستهی له نیوان قهرزار و خاوهقهقرر دا ههیه.

یاس لهسهر خوهقهقرری سپندوه که بهدک هم جوړه خواستهی بهریوه بهرایهتی جیههچیکردنهوی بی.

به‌گویی م ۵۰ نه‌گه‌ر داواکار له مووی ۳۰ روزدا به دهنگ خواستی به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردنه‌وه نه‌هت نه‌وا جیه‌جیکاری داد ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن ده‌هستی و حاوه‌شهر ده‌تی داوایه‌کی نوی پیشک‌هش سکا نه‌گه‌ر به‌هوی جیه‌جیکردن ده‌ست پین بکاته‌وه.

۸. له‌کاتی مردنی قه‌رزار ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن به‌شیوه‌یه‌کی کاتی ده‌ه‌سین‌ین

بروانه موخ‌ه‌ره‌ی پیشوو به‌دریزی باسی مردنی قه‌رزار له‌پیش جیه‌جیکردن و له‌کاتی جیه‌جیکردندا کراوه.

۹. وازه‌ینانی حاوه‌شهرز له‌معامه‌له‌کی:

نه‌گه‌ر حاوه‌شهرز بو مووی ۱ سال له‌ناخیر موراجعه‌یه‌وه سه‌ردانی به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردنی نه‌کرده‌وه نه‌وا واده‌تری که‌وازی له‌معامه‌له‌کی هینوو به‌گویی م ۵۰ جیه‌جیکاری داد ده‌توانی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن به‌هستی. نه‌گه‌ر حاوه‌شهرز بو مووی ۷ سال له‌ناخیر موراجعه‌یه‌وه سه‌ردانی به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردنی نه‌کرده‌وه نه‌وا سه‌نده‌کی هینوی جیه‌جیکردن له‌ده‌ست ده‌دا (م ۱۱۲) و به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن به‌یه‌کجری وار له‌جیه‌جیکردنی ده‌هینی.

حاوه‌شهرز ناتوانی نه‌م سه‌نده جاریکی دی له‌ب ح به‌کار‌بینی و داوای جیه‌جیکردنی بکا.

چی ده‌تی نه‌گه‌ر به‌پنکه‌ی دوباره داد‌کای‌کردنه‌وه (إعادة المحاكمة) تانه له‌بره‌بارنک‌گیرا که‌نیستا له‌پروسی جیه‌جیکردن دایه له‌به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن؟

دوباره داد‌کای‌کردنه‌وه جوریکی تانه‌کرتی ناس‌یه که‌تیدا داوا ده‌کری پیداجوونه‌وه به‌برباریکی داد‌کای‌کری، که‌له داد‌کای نیستی‌ناف، له‌داد‌کای به‌رای به‌پله‌ی کوتای یان له‌داد‌کای باری کسی ده‌چوو بی نه‌گه‌ر هتوو نه‌وه‌موو معرجه‌ی که‌له‌مده ۱۹۶ له‌یاسی مورافعه‌تی مه‌ده‌تی داه‌توه به‌رده‌ست بی، تمانه‌ت نه‌گه‌ر پله‌ی براوه‌شی وه‌گرتی. نه‌م شیوه‌تانه‌کرتی نایته‌هوی وه‌ستاندنی نوتوماتیکی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن. به‌لام نه‌گه‌ر داد‌کای نام‌ده‌وو پیداجوونه‌وه له‌بره‌ره که‌بکا نه‌وه‌تی به‌رمانیکی تیبه‌ت به‌وه‌ستاندنی ریکاره‌کانی جیه‌جیکردن ده‌رکا، سه‌باره‌ت به‌و حالانه‌ی په‌یوه‌ندیدارن به‌دوباره داد‌کای‌کردنه‌وه، تاوه‌کو مه‌سه‌له‌که‌یه‌کلانی ده‌کرتیه‌وه (ماده ۲۰۱ مورافعه‌تی مه‌ده‌تی).

ئامرازه‌کانی جیه‌جیکردنی به‌زۆر

نه‌گه‌ر قه‌رزار ئاره‌رووم‌ه‌ندانه قه‌ره‌که‌ی نه‌دایه‌وه، به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن ده‌ست ده‌کا به‌جیه‌جیکردنی به‌زۆر بو نه‌مه‌ش په‌نا ده‌ته‌ به‌ر چند ئامراز و ریک‌نیه‌ک بو ناچارکردنی قه‌رزار تا پایه‌ند بوونه‌که‌ی جیه‌جی بکا و مف بو‌خواه‌نه‌کی بکه‌ر‌بیته‌وه.

ئامرازه‌کانی جیه‌جیکردنی به‌زۆر نه‌مانه ده‌کرتیه‌وه:

۱. داوای یارمه‌تی کردن له‌پولیس.

۲. قهدهغه کردنی قهرزار له سه فهر کردن.

۳. زیندانی کردن قهرزار.

۴. دهستگرتن به سهر سامانی قهرزار و فروشتی یو دانه وی قهرزه که.

۱۷. داوای یارمەتی کردن له پۆلیس

زورجر قهرزار یان که سوکاره کی ریکری ده که له نځامدای ریکاره کانی جیهه جیکردن و لی ناگهرین فهرمانبری جیهه جیکردن کاره کانی بکا.

یاسای جیهه جیکردن ریکای به فهرمانبری جیهه جیکردن داوه که داوای یارمەتی له پۆلیس بکات له کاتی پیویست بو رالوون به سهر هر ریکری و کوسپیک که قهرزار یان که سوکاری له دژی ریکاره کانی جیهه جیکردن دروستی ده که نوه هیزه ی به کار ده هیزه ی ده یی له کهل راده ی به ریکاری قهرزار بگوخی و نای زیاده ره وی له به کاره یی هیردا بکری واته ده یی ته بها نه ونده هیر به کاره یی تا فهرمانبری جیهه جیکردن بتوانی ریکاره کانی جیهه جیکردن ته و او بکا. به کویره ی م ۲۸ فهرمانبری جیهه جیکردن بوی هه به داوای یارمەتی له ریکرتن بنگه ی پۆلیس بکات بو به هیشتنی نه و ریکری و به ره هلستیه ی توشی ده یی له کاتی به حیینه یی نه که کهیدا و داوای به کاره یی هیز بکا نه که ر پیویست بوو بو ته و او کردنی ریکاره کانی جیهه جیکردن.

به کویره ی به ره کراف دوو له م ۲۸ لپرسراوی بنگه ی پۆلیس پابنده به وه ی هیزیک کانی له کهل فهرمانبره که سیری بو نه وه ی بتوانی نه که کانی نه نجاه بدا. نه که ر نه و هیزه ی له بنگه ی پۆلیسه که هه به کانی نه بوو نه و به ریه به ریه ی بنگه که ده یی په یوهندی به به رپرسه کانی بکا بو نه وه ی هیزیک کانی بو نه م مه بهسته داین بکری.

چی ده یی نه که ر پۆلیس رازی نه بوو یارمەتی فهرمانبری جیهه جیکردن بدهن؟

په ره کراف سییم له م ۲۸ به تاوانی داوه نه که ر پۆلیس به نه که کانی سه رشانی هه لته سی که داوای لی ده کری وه یارمەتی فهرمانبری جیهه جیکردن نه دا.

پۆلیسه که مته رخمه که به کویره ی یاسی سزادان به رپرسی ده یی که له ژیر م ۳۳۱ یاسی سزادانی سالی ۱۹۶۹ سزاکه ی حه به سه، واته زیندانی له ۲۴ کاتژمیر بو ۶ مانگ.

ناماده کردنی مه حزم ریک به به ره نگاری قهرزار

فهرمانبری جیهه جیکردن ده یی مه حزم ریک به رووداوه کانی به ره هلستی قهرزار پر کاته وه و ییداته جیهه جیکاری داد.

جیهه جیکاری داد نمه بو دادگی لیکولینهوه له ناوچه که دهنوسی و له گهل مهزهره که بویایی دهنیری بو نهوهی دادگ لیکولینهوهی یاسایی دژی نهو کسه دەست پیکاکه ریکای کرتوه لهوهی ههرمسهری دهولت به نههکهکانی سهershانی نهنجام بدا.

٢٧. قهدهغهکردنی قهرزار له سهفههکردن

مافی مرووف و قهدهغهکردنی قهرزار له سهفههکردن:

بهکارهینانی ریکای قهدهغهکردنی قهرزار له سهفههکردن ئارادی تاکه کس له سهفههکردن بهرتهسک دهکتهوه که دهستوری عیراق هی سالی ٢٠٠٥ و پهپاندمه نیودهولهتیهکانی مافی مرووف نهم ئارادییهیان پاراستوه بویه دهبی نهم ریکیه تا دهکری کهمتر پهتای بو بهردری.

پهرهکرانی یهکه م ، ماده ٤٤ له دهستوری عیراق هی سالی ٢٠٠٥ (هولاتی عیراق ئارادی گوزمه کردن و سهفههکردن و نیشته جینوونی له ناو عیراق و دمهوهی عیراق ههیه.

م ٤٤ ، الفقرة الاولى من دستور العراق لسنة ٢٠٠٥: للعراقي حرية التنقل والسفر والسكن داخل العراق وخارجه).

یاسای جییه جیکردن و قهدهغه کردنی قهرزار لهسه فهرکردن:

تهگهر قهرزار نیازی سه فهری دهره وهی عیراقی هه بوو بو ته وهی خوی له دهست ریکاره کانی جییه جیکردن دهرناز بکا که له دژی تهحام دهدری، حوه قهرز دهتوانی داوا له جییه جیکاری داد بکا که قهرزار له سه فهرکردن قهدهغه بکا. ماده ۳۰: تهگهر جییه جیکاری داد قهناعقی به روو بکردنه وهی خاوه نقر هینا که قهرزار لهوانه به له دهست قهرزه که را بکاته دهره وهی عیراق تهوا دهتوانی داوا له قهرزار بکا که پیش سه فهره کی که فله تیک بو دانه وهی قهرزه که پیشکesh بکا. تهگهر قهرزار که ولاته کهی پیشکesh نه کرد تهوا جییه جیکاری داد دهی بریاری قهدهغه کردنی قهرزار له سه فهرکردن دهر بکا.

دهی ته مهرانه ههین بو ته وهی بتوانی بریاری قهدهغه کردنی قهرزار لهسه فهرکردن دهر بکری:

۱. حوه قهرز داوا بکا پیشکesh بهریوه به رایقی جییه جیکردن بکا که تیدا نیحتیالی هه لاتنی قهرزار به سلیمی و داوا بکا قهرزار لهسه فهرکردن قهدهغه بکری.
۲. جییه جیکاری داد بکته تهو قهناعته که مه بهستی قهرزار له سه فهره کی راکرده له قهرز.
۳. جییه جیکاری داد داوا له قهرزار بکا که پیش سه فهره کی که فله تیک بو دانه وهی قهرزه که پیشکesh بکا.
۴. قهرزار که فله ت بو داینگردنی قهرزه کی پیشکesh نهکا.
۵. قهرزار جیکریک بو حوی ده سنیشن نهکا که له جیاتی تهو کاره کان بکا له معامه ای جییه جیکرده که.
۶. قهرزار سامنی دیاری نهی که بتواری دهستی به سهردا بگیری و کافی بی بو دانه وهی قهرزه که.
۷. بریاری قهدهغه کردنی قهرزار لهسه فهرکردن له لایهن جییه جیکاری داده وه دهره جی بکا ههر فهره سهریک له بهریوه به رایقی جییه جیکردن.

دهکری بریاری قهدهغه کردن له سه فهر به شیوهی وه لانی دهر بچی؟

نه خیر ناگری به بریاری وه لانی واته بی کو یگرتن له ههر دوولا داده و سه فهرکردنی قهرزار قهدهغه بکا. بهلام دهشی داده و بریاریکی داده وری حیرا دهر بکا که سه فهرکردنی قهرزار قهدهغه بکا دوا ی کو یگرتن له ههر دوولا.

بریاری قهدهغه کردن له سه فهر چون جییه جی دهکری؟

- (۱) جیهه‌جیکاری داد بریاری قه‌ده‌غه‌کردنی قهرزار له‌سه‌مه‌کردن دهره‌کا بریاره‌که به‌سه‌ر فرو‌که‌خه و خنه‌سنوره نیودم‌له‌تیه‌کاندا ده‌گشتیندری بۆ نه‌وه‌ی نه‌هیلری قهرزار له‌عیراق دهرجی.
- (۲) نه‌گهر قهرزار له‌کاتی دهرچوونی بریاره‌که ناماده‌بوو نه‌وا پاسه‌پورته‌کی لی ده‌سه‌تریتوه و داوای لی ده‌گری هه‌ولی سه‌مه‌کردن نه‌دا. نه‌گهر قهرزار له‌کاتی دهرچوونی بریاره‌که ناماده‌نه‌بوو نه‌وا به‌نامه‌تاکدار ده‌کریتوه‌که پاسه‌پورته‌کی راده‌ستی ب ج بکا و هه‌ولی سه‌مه‌کردنی دهره‌وه‌ی ولات نه‌دا.
- (۳) پاسه‌پورتی قهرزار به‌نامه‌ت تاکاتی ینویست له‌ب ج بۆی هه‌لده‌گیری.

تانه‌کرتن له‌بریاری قه‌ده‌غه‌کردنی قهرزار له‌سه‌مه‌کردن:

نه‌گهر جیهه‌جیکاری داد بریاری قه‌ده‌غه‌کردنی قهرزار له‌سه‌مه‌کردن دهره‌کا یی داوای خاوشهر روت بکاته‌وه و بریاره‌که دهره‌کا له‌هه‌ردوو حاله‌ته‌که ده‌شی بریری جیهه‌جیکاری داد تانه‌ی لی بگیری به‌ته‌زلوم و به‌ته‌میز (م ۱۱۸ - ۱۲۳).

له‌هه‌موو نه‌ماندا روون ده‌یتمه‌وه که ناگری قهرزار له‌سه‌مه‌کردن قه‌ده‌غه‌بکری نه‌گهر مه‌به‌ستی له‌سه‌مه‌کردنه‌کی په‌یوه‌نیدار نه‌ی به‌قهرزموه بو‌ئونه بو‌چهره‌سه‌ری پزیشکی، یان‌گه‌شتیاری یان‌بازرگانی یان‌به‌مه‌به‌ستی خویندن سه‌مه‌ر بکا.

۳۷. زیندانی‌کردنی قهرزار (حبس‌المدین)

بریاری زیندانی‌کردنی قهرزار و مافی مرؤف:

تازادی مافیکی سه‌ره‌تایی تاکه‌کسه و نابی به‌هیچ شیوه‌یه‌که به‌رتسه‌ک بکریتموه ته‌با له‌حاله‌تی زور ره‌وردا نه‌ی له‌چوارچینه‌ی یاسایکی دادپه‌روه‌ماندا.

نه‌گهر هه‌ر ریکه‌یه‌کی تره‌ه‌ی بو جیهه‌جیکردنی پایه‌ندبونه‌کی نابی بریاری زیندانی‌کردن دهرگیری.

جیهه‌جیکاری داد / دادوم ده‌ی دلب یی هه‌مو مه‌رحه‌کانی که یاسای جیهه‌جیکردن دایناوه به‌دی هاتوه پیش نه‌وه‌ی بریاری زیندانی‌کردن دهریکا.

نه‌گهر قهرزار ئارم‌زوم‌ه‌ندانه قهرزه‌کی نه‌داوه جی ده‌ی؟

نه‌گهر قهرزار ئارم‌زوم‌ه‌ندانه قهرزه‌کی نه‌دایه‌وه نه‌وا یاسا ریکای داوه به‌ده‌سه‌لاق گشتی به‌زور ماف له‌قهرزاره‌که به‌سینه‌ته‌وه و بیداته‌وه به‌خواه‌نقهرز.

یاسا: یاسای جیهه‌جیکردن ژماره 45 سالی 1980.

ده‌سه‌لاق گشتی: به‌رنه‌به‌رایه‌تی جیهه‌جیکردن

پسای جیهه جیکردن، م 40 - 49، ریگای داوه به چهند مهرحیک قهرزار مو موهه یکی دیاریکراو زیندانی بکری بو
 نهوهی ناچار بن پابه ندبونه کی جیهه جی بکا.

مهرجه کانی زیندانیکردنی قهرزار:

۱. دهبن لهسر داوای خاوه قهرز بن (م 40 / به کم) :

دهبن خاوه قهرز داوای زیندانیکردنی قهرزار بکا.
 نهگهر خاوه قهرز داوای زیندانیکردنی نهگرددی دادومر ناتوانی فهرمانی زیندانیکردن ده بکا.

۲. تمها دادومری پسپور دهتوانی فهرمانی زیندانیکردن ده بکا (م 40 / به کم) :

نهگهر جیهه جیکاری داد دادومر بی به دادومری پسپور داده تری و بوی ههیه بریاری زیندانیکردنی قهرزار ده بکا به لام
 نهگهر جیهه جیکاری داد دادومر نهبن نهوا ناتوانی بریاری زیندانیکردنی قهرزار ده بکا.
 نهگهر جیهه جیکاری داد دادومر نهبوو؟

نهگهر له بهریسه بهرایه تیه کی جیهه جیکردن جیهه جیکاری داد دادومر نهبوو نهوا کوپیهه له دوسیهی جیهه جیکردن
 ده بکردی بو دادومری پله بهک له دادگی بهرای ناوچه که بو نهوهی داوای تاوتویکردنی که یسه که نهگهر قهههتی هات
 بریاری زیندانیکردنی قهرزار ده بکا.

۳. لهسر ههمان قهرز تمها بهک جار قهرزار دهشن زیندانی بکری (م 40 / سیهم) :

نهگهر قهرزار جارنیک لهسر قهرزیک زیندانی کرا، ناگری لهسر ههمان قهرز جارنیک تر زیندانی بکری نهگهر ههمو
 مهرجه کانیش ناماده بون.
 بهلام دهشن ریکاره کانی دیکه جیهه جیکردن پیادبکری.

۴. دادومر دهبن لهو باومر ده بن که قهرزار له توانای داوه پابه ندبونه کی یان بهشینی جیهه جی بکا (م 42 / به کم) :

نهگهر قهرزار نه بون بی یان له توادی دا نهی پابه ندبونه که جیهه جی بکا نهوا ناگری زیندانی بکری چونکه نامخ له
 زیندانیکردنی قهرزار بو ناچار گردنی قهرزه که بداتهوه نهک سزادانی.
 نهگهر سامانی بهرچاوی هه بو نهوا جیهه جیکردنی بهرور سامانه کی دهگریتهوه، خوی نایی زیندانی بکری.

۵. یاسا ریکا نانا قهرزار زیندانی بکری نهگهر 18 سال تمههنی تهواو نهگرددی یان له سهروی 60 سالانهوه بن (م

41 / به کم) :

نهم مهرجه بو ره چاوکردنی بهها مرو قایه تیه کان بهرژموه ندی منداو و تمهه تدار ده پاریزی.

۶. ټاټې قهرزار دايك و باوك يان منډال يان خوشك و برآي خاوشقمرز ټې (له داواي نغفقه‌دا نه‌ې)، (م 41 / سينم):
نم ممرجه ره چاوكردنې به‌ها كومه‌لايمتپه‌كان و پاراستي شيرازي خيزان دانراوه.

۷. ټه‌گمر قهرزار موچه‌خوري دمولت ټې ټاټې زينداني بكري (م 4 / چواره‌م):
دهشي به‌شيك له موچه‌كې حيچز بكري به‌لام هيشتا نيمه به مامنه‌كردنيكي تايه‌ت يان نچتير داده‌نري بوموچه‌خوراني دهولت.

۸. ماوه‌ي زيندانيكردنې قهرزار ټاټې له چوار مانگ زياتر ټې (م 43):
داواي ۴ مانگ له زيندان قهرزار ده‌ې ټازاد بكري جا ټه‌گمر قهرزه‌كې بدانه‌وه يان نا.
ټه‌گمر پېهنه‌بونه‌كه په‌يوه‌ندي به راده‌ستكردنې منډاله‌وه ټې ټه‌وا ده‌ې زيندانيكړدنه‌كه په‌رده‌وام ټې منډاله‌كه راده‌ست ده‌كانتوه يان ده‌سملينري كه نيت راده‌ستكړدنه‌كه له تواناي ټه‌ودا نيه (م 48).

كه‌ي قهرزار له زيندان ټازاد ده‌كري؟

قهرزار له هر كام له‌م حاله‌تانه له زيندان ټازاد ده‌كري:
۱. ماوه‌ي زيندانيكړدنه‌كې واته ۴ مانگ ټه‌واو بكا.
۲. هه‌ركايتك خاوشقمرز داواي ټازادكردنې بكا.
۳. هه‌ركايتك قهرزه‌كې كه له‌سوري گيراوه بدانه‌وه.
۴. هه‌ركايتك ده‌ستپسمر ساماني دا بكري كه به‌شي دانه‌وه‌ي قهرزه‌كې بكا.
۵. هه‌ركايتك توشي نه‌خوشيه‌ك بېي كه ټوميدى چكونه‌وه‌ي نه‌ې به‌كوزره‌ي راپورتي پزيشكي كه له ليزنه‌يه‌كي پزيشكي ره‌سپمه‌وه ده‌رجوني.

ټايا زيندانيكړدن قهرزه‌كه له‌سمر قهرزار پاك ده‌كانتوه؟

نمخير، زيندايسون نه‌ستوي له قهرزه‌كه پاك ناكانه‌وه و تمانه‌ت قهرزه‌كه كه ميس ناكانه‌وه. هه‌ركايتك دمركهوت كه قهرزار ساماني هه‌يه ده‌شي جنيه‌جينكردنې به‌زور له دزي بكري.
به‌لام ناكري جاريكي تر قهرزار له‌سمر هه‌مان قهرز زينداني بكريته‌وه.

چی دمن ته گمر مه بلهغی قهرز و مسره فه که راسته و خو پدريته بهر توه بهری زیندان؟

جیه جیکاری داد که بریاری زیندانی کردن دمرده کا دهی لهسه بریاره که مه بلهغی قهرز و مسره ف بوسیتوه. هر که قهرز و مسره فه که رادهستی بهریو بهرایهتی زیندان کرا بهریو بهری زیندان دهی قهرزاره که نژاد بکا بی نموی چوه ری بریاری جیه جیکاری داد بکا.

دوای نارادکردنی قهرزار بهریو بهری زیندان دهی پاره که روانه ی بهریو بهرایهتی جیه جیکردن بکا (م. ۴۷ یاسای جیه جیکردن).

بسم الله الرحمن الرحيم

تنفيذ/ ١٣

الجمهورية العراقية
وزارة العدل

مديرية تنفيذ

مذكرة الحبس

رقم الاضابة/

التاريخ/

الى مديرية الاصلاح الاجتماعي /

اسم المنفذ عليه (المدين) /

محل اقامته /

مهنته /

عمره /

مقدار الدين والمصاريف /

استادا للمادة (٤٠) من قانون التنفيذ تقرر حبس المدين

لعدم

مدة

فيرجى الاحتفاظ به لديكم مع المذكرة اعتبارا من تاريخه أعلاه ما لم يصدر قرار

آخر عن هذه المديرية بشأنه مع مراعاة أحكام المادة ٤٧ فقرة (٢) من قانون

التنفيذ .

القاضي

المنفذ العدل

✓ ۴. دستگرتن بهسەر سامانی قەرزار و فروشتنی بۆ دانهوهی قهرزه‌کی

یسا ریکهی داوه که سامانی دهستبهسهرداگیراو بفروشری و له بهه‌که‌ی مافه‌کانی خوه‌نقهرز بدریتهوه. دهسته‌سهرداگرتن نه‌وه‌یه که سامانی قەرزار بخریته ژیر دهستی دهسه‌لانداری گشتیه‌وه بو نه‌وه‌ی نه‌هیلری خاوه‌نه‌که‌ی (واته قەرزار) هیچ کرداریکی یاسایی (بو‌غونه‌ی فروشتن یا له دیاری به‌حشین) یان مادی (بو‌غونه‌ی وه‌ک رووچاندنی خوو) و له به سامانه‌که‌وه بکا له ره‌مانی گشتی دهریکایان له نرخ‌ی که‌م بکاته‌وه و به‌م شیوه‌یه زیان له به‌رزه‌وه‌ندسی خوه‌نقهرز بدا له‌وه‌ی که مافی خوی وه‌ریگریته‌وه هه‌روه‌ها دهسته‌سهرداگرتن بو نه‌وه‌یه که دواتر سامانه‌که به زیادکردنی ئاشکرا بفروشری و قهرزی خاوه‌نقهرزی لی بدریتهوه.

ته‌نێ جیه‌جیکاری داد ده‌توانی به پیتی یسا بریاری دهستگرتن بهسەر سامانی قەرزار و فروشتنی دهریکا، قهرم‌نبه‌ره‌کانی تر بۆیان نیه ته‌م بریاره‌ دهریکهن (م. ۵۵).

بناغه‌ی یاسایی دهستگرتن بهسەر سامانی قەرزار و فروشتنی:

ماده ۵۴ له یاسای جیه‌جیکردن بناغه‌ی یاسایی دهستگرتن بهسەر سامانی قەرزار و فروشتنی دارشته‌وه که ریک ده‌دا نه‌وه‌ندسی به‌شی دانه‌وه‌ی قهرز و مه‌سره‌ف کردن ده‌کا له سامانی قەرزار دهستی به‌سهردا‌گیری و بفروشری. ته‌م بناغه‌ی یاساییه لهو ریساکشتیه‌وه سه‌رچوه‌ی کرتوه که ده‌لی گشت سامانی قەرزار زه‌مانی دانه‌وه‌ی قهرزه‌کانی ده‌کا واته زه‌مه‌ی سامانی قەرزار به زه‌مانی گشتی خوه‌نقهرز داده‌ری (م ۲۶۰ یاسای مه‌ده‌نی ریکی هستوه).

هسته‌وی دارایی (الذمة المالية):

هسته‌وی دارایی هه‌موو نه‌و مافه‌ی شه‌خسی و عینی و پایه‌ندبوونه‌ی داراییانه‌یه که که‌سیک هه‌یه‌تی یان له‌سه‌ریه‌تی.

زه‌مانی گشتی (الضمان العام):

زه‌مانی گشتی چهند جیا که‌رموه‌یه‌کی هه‌یه له‌واته نه‌وه‌یه که:

- (۱) مافی نه‌فزه‌لیه‌ت به هیچ خوه‌نقهرزیک نایا و هه‌موو خاوه‌نقهرزه‌کان به‌کسن له زه‌مانی گشتیدا.
 - (۲) ماف به خوه‌نقهرزی ئاسایی نایا به‌دوای سامانی قەرزار دا‌نجی (حق التمتع) که له زه‌مه‌ی دهرچوه.
 - (۳) هه‌روه‌ها مافی نه‌وه به خوه‌نقهرز نایا که ده‌ست وه‌رداته کاروباری قەرزار له به‌ریوه‌بردن و ته‌سه‌روف پیوه‌کردنی سامانه‌کانی. نه‌و قهرزه‌ی له‌سهر قهرزاره هه‌رچهند زور بی کاریکه‌ری ناکته سه‌ر مافی قەرزار له‌وه‌ی که مولکه‌کانی به‌ریوه‌ب و ته‌سه‌روفیان پیوه بکا تا ته‌وکاته‌ی دادگنی پسه‌پور یان به‌ریوه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیکردن له‌وه‌ی بیه‌ش ده‌کا.
- مه‌رجه‌کانی دهستگرتن بهسەر سامانی قەرزار و فروشتنی بۆ دانه‌وه‌ی قهرزه‌کی:

۱. ده‌نی خاوه‌نقهرز داوای دهسته‌سهرداگرتن بکا - م ۵۵:

بو نهوډی بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن بتوانی دهست بهسمر سامانی قهرزاردا بکړی دهی خواوه قهرز ین وه کیله کوی داواکاری دهستبه سرداگرتن پیشککش بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن بکا که ین به شیوهی نه ریره دهی ین به پرکردنهوډی مه خزهریک دهی له دوسییهی جیهه جیکردن.

نه کهر دواۍ دمرچوونی بریاری دهستبه سرداگرتن خواوه قهرز بو ماوهی ۳۰ روژ موراجدهی معامله‌ای دهستبه سرداگرتنه کوی نه کړدوه و قهرزار داواۍ هملکرتی دهستبه سرداگرتنه کوی کړد نهوا (ح د) ماوهی ۳۰ روژ ددها به خواوه قهرز بو به دواۍ چوونی ته واوکردنی ریکاره کانی دهستبه سرداگرتن و فروشتن. نه کهر دواۍ پیراگه یاندنی خواوه قهرز سردانی (ب ح) ی نه کړد، نهوا (ج د) بریاری هملکرتی دهستبه سرداگرتن دهردهکا (م ۶۱ هه موارکوا له سالی ۲۰۰۷).

قهرزی نهغه قه له بهر نهوډی بو زیان و کوز دمرانی خواوه قهرزه که بریار دراوه بویه نه کهر خواوه قهرز داواۍ دهستبه سرداگرتنیش نهکات بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن بوی هیه وه کیستیسا له ریسای کشتی ریکاره کانی دهستبه سرداگرتن نهچم بدا.

۲. دهی دهستبه سرداگرتنه که به قهد قهرزو مهسرهغه کوی ین:

دهی تهنبا نهوډه له سامانی قهرزار دهستی بهسردا بکړی که کانی ین بو دانهوډی قهرز و رسومات و مهسرهغه کوی واته تیچوونه کوی، تا بکړی تاین زیاتر لهوه دهستی بهسردا بکړی. بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن که دهست بهسمر سامانی قهرزار داده کوی به سامانی کم نرخ و کم بیه دهست پی دهکا (م. ۵۶).

نه کهر دواۍ فروشتنی سامانه دهستبه سردا کړاوه که، بههاکوی بهشی دانهوډی تهواوی قهرزه کوی نه کړد نهوا بههمن شیوه دهست بهسمر سامانی دیکوی قهرزار داده کړی.

۳. نهو سامانهی دهستی بهسمر داده کړی دهی مولکی قهرزار خوی ین هی کسی دیکه نه ین:

نهمه منای نهوډیه که تهپ دهست بهسمر سامانی قهرزار داده کړی و سامانی خه لکی دی نه کهر زور تریکیش ین له قهرزار دهستیان بهسردا ناگیري.

سامانی قهرزار زهمانی کشتی دانهوډی قهرزه کانیته نهک سامانی کسوکار و نندامانی خیرانه کوی بویه بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن که ریکاره کانی دهستبه سرداگرتن نهچام ددها دهی دلیب ین لهوهی نهو سامانهی دهستی بهسرداده کوی هی قهرزار خوی ین نهک هی کسی دی.

نه کهر قهرزار پشکی له سامانی هویهش (مال مشاع) دا هه بوو بهریوه بهرایه قی جیهه جیکردن دهتوانی تهنبا دهست بهسمر پشکی قهرزاردا بکړی له سامانه که نهک هه بوو سامانه که.

۴. ناشی دهستبه سرداگرتن ینش پیراگه یاندن و بهسمرچوونی ماوهی جیهه جیکردنی ثاره زومندانه نهچام بدری:

دهستبهسرداگرتی سامنی قهرزار به کیکه له ریکارهکانی جیهجیکردنی بهزور بویه ناشی دهست بهسهر سامنی قهرزاردا بگیری پیش نهوهی به پیراکه یاندن نگادار کیریتنهوه له پیوستی دانهوهی قهرزهکی و مابهیهکی یاسنی بدریتی بونهوهی نارمزمه ندانه جیهجینی بکا.

قهرزار مافی نهوهی ههیه که مولهقی یاسنی بدریتی (۷ روژ، ۳۰ روژ یا ۱۵ روژ بهگوریهی کهبسه که) ناگری نهو مافی پیشیل بکری.

5. نهو سامانهی که دهستی بهسهردا دهگری دهی به کیک نهی لهو سامانانیهی که یاسا قهدهغهی کردوه دهستیان بهسهردا بگیری:

ریسای گشتی نهوهیه که گشت سامنی قهرزار زهمنی دانهوهی قهرزهکانی دهکا بهلام یاسی جیهجیکردن قهدهغهی کردوه ههندیك جور له سامن دهستی بهسهردا بگیری نههش چونکه دادپهروهی و پراسستی مافی قهرزار وا دهخواری لهههر نهوهی سامنه که پهپوهندی به ژین و گوزهرانی قهرزار و خیرانهکی ههیه یان پهپوهندی بهپیوستیهکانی پیشه کهیموه ههیه یان بو پراسستی متانهی نیوان بازارگانان.

فروشتی سامانی دهسته بهسهرداگیراوه:

له دواي دهستبهسهرداگرتیه که، قهرزار ماوهی ۳ روژی پیدهدری سههندی جیهجیکردنه که جیهجی بکا، نهکهر نهیکا سامانهکی به زیادکردنی ئاشکرا دهفروشری.

نهکهر دهستهسهرداگرتیه که به نههدهبوونی قهرزار بوو نهو نهه ۳ روژه له روژی دواي دهستبهسهرداگرتیه که دهستپیدهکا. نهکهر قهرزار له کاتی دهستبهسهرداگرتیه که لهوی نهبوو، نهو به نامه نگادار دهکیریتنهوه و ۳ روژه که له روژی دواي پیراکه یاندن دهستپیدهکا (م ۶۹).

بهلام نهکهر دههکوت سامنه دهستبهسهرداگیراوه که زوو له ناودهچی یان بههاکی نههههده بیه که تیچوونی پراسستی ههلبکری، نهو بو پراسستی بهرزهوهندی ههردوو لایهکهر دهست به فروشتی دهگری (م ۷۰).

نهکهر دههکوت سامانه دهستبهسهرداگیراوه که به کیکه لهو سامانانیهی که یاسا قهدهغهی کردوه دهستیان بهسهر داگیری:

نهکی قهرزاره روونی بکاتهوه که سامانیکی دیاریکراو پهپوهندی به گوزهرانیهوه یان به پیشه کهیموه ههیه بو نهوهی نهتوانی دهستی بهسهردا بگیری .

دوای ددستبښه سرداگر تښه نه کړ قهرزار توانی پښه لږی که سامانه ددستبښه سرداگراوه که په کیکه له مو ساماندهی که یاس قهدهغی کردوه ددستیان به سر داگیری دهی (ج د) ددستبښه سرداگرته که هه لیکری، تدبعت نه کړ ناروایی قهرزار له دهرهوی ماوهی ناروایی کرتښه پی .

نهو ساماناندهی که یاسا قهدهغی کردوه ددستیان به سردا بگیری و بفروشرین (م. ۶۲)

په کم- سامانی ددولت:

نه کړ قهرزار په کیک له فهرمانگه کانی ددولت پی ناکری دمست به سر سامانی دا بگیری له بهر نهو هوپانهی حوارهوه:

- ۱- له ددولت رانایتری که په نا باته بهر فروفیل له دانوهی قهرزه کانیدا.
 - ۲- سامانی ددولت بو سودی کشتی تهرخان کراوه، دستبښه سرداگرتن و فروشتهوهی له کهل بهرژموندی کشتی ناکوخی.
 - ۳- مټانه به هه بوونی ددولت دهکری.
 - ۴- نه کړ جیهه جیکردن له دژی بکری ددولت وه که به دار دیته بهرچو له هه ییت و مټه دی داده به زی.
- نه کړ خوهنداریتی سمیک کبشهی له سر پی له نیوان ددولت و تکه که س دهشی دهستی به سرداگیری چونکه هیشت هی ددولت نه.
- هه ندیک که س پیان وایه که نه مه ناهقی تیدایه بهرامسر نهو خاوه مقهرزانهی که قهرزبان له سر ددولته و نه مهش واده کا خه نک حمز نه کا مامنهی بازارگانی له کهل ددولت بکا.

دوهم - ساماتیک به شپوه به کی دروست وهف کراینت:

وهف نهوه به که نه سل سامانه که ده به سری و بهروبومی بهر ددوری و بو سودی کشتی یان سودی لایه نیک به کویری ویستی وهفکار.

سامانی وهفکار له خوهنداریتی خو مه کهی (وهفکار) دهرده چی بویه نتوانی ته سروفی یاسی پیوه بکا وه که نهوهی بیفروشی ره نهی بکا یان بیکا به دیاری و که وهفکار دهری به میرات داناری. نه کړ وهفکار قهرزار بو ناکری ددستبښه سر سمه وهفکاروه که داگیری.

سپنهم - داهاق قهرزار تا نموندهی بهشی بژیوی دهکا:

یاس ریک نادا ددستبښه سر هه مو سامانی قهرزار دا بگیری چونکه نه مه مانی قهرزار له ژپانی نارادانه و سهر بهرانه پیشیل دهکا و بهم جوړه دژ به بهرژموندی کشتیه. دهی لانی کم نمونده بو قهرزار بهیلرته وه که بهشی بژیوی حوی و حیزانی بکا.

چارهم - کلوهلی پیوستی ناومال:

ئەو كەلۈپەلەنە دەگىرىتەۋە كە قەرزار و خىزائى لە ئومال پىۋىستيان پىي ھەيەناكرى دەستىين بەسەردا بگىرى.
ئەو كەلۈپەلەنەي ئومال كە ھى ھوسەرى قەرزارن و ھاوسەرەكەي بە پەردى خوى كرىۋىتى ۋەك ھەر سامىكى دىكە واىە
كە ھى قەرزار نىە و بۇيە ئاكرى دەستى بەسەر دابگىرى.

پىنجەم - ئازوخەي پىۋىست بۇ بىرئوى يەك مانكى قەرزار و خىزانەكەي:

ياس قەدەغەي كىدو دەست بەسەر ئازوخەي پىۋىست بو بىرئوى يەك مانكى قەرزار و خىزانەكەي دابگىرى.
ياسا واى دانائو كە ئەم ماۋەيە كافىيە بۇئەۋەي قەرزار لە ئاستەنكى دارائى دەرىجى.
ئەكەر ئاروخەي پىۋىست بو بىرئوى يەك مانكى نەبوو پەردى كرىي ئازوخەي يەك مانكى لەو سامەي دەستى بەسەردا گىراۋە
بۇ دەھىلرەتەۋە.

شەشەم - ئەو ئامراز و ئامىزانەي قەرزار لە كارەكەي يان پىشەكەي پىۋىستى پىلانە:

ھەمو ئامراز و ئامىرە دەستى و مىكايكى و ئەلكترونىيە دەگىرىتەۋە كە قەرزار خوى يان بە يارمەتى كرىكار كارىن پىدەكا و
زەرورىن بۇ بەردەۋام بوون لەسەر پىشەكەي.
ياسا بويە قەدەغەي كىدو دەست بەسەر ئەم سامانە دابگىرى چونكە لەۋانەيە قەرزار پىشەكەي لەدەست بەدا و پىتە ھوى
ئانېرىنى خوى و خىزانى.

ھەوتەم - كىيى تايىت بە پىشەي قەرزار:

ياس قەدەغەي كىدو دەست بەسەر كىيى تايىت بە پىشەي قەرزار دابگىرى چونكە لەۋانەيە قەرزار بى ئەم كىيىنە نەتۋان لە
پىشەكەي بەردەۋام بى ئانى خوى و خىزانى بېرى.

ھەشتەم - كەرەستە و ئامرازي جوتيار:

ياس قەدەغەي كىدو دەست بەسەر ئەو كەرەستە و ئامرازانە دابگىرى كە جوتيار لە پىشەكەي دا بەكارىان دەھىنى كە بەتو و
پەين و ئازەلى بەكارھاتوو لە كىشتوكال دا دەگىرىتەۋە.
ئەمە بۇ ئەۋەيە كە جوتيار / قەرزار بىتۋان لە كىشتوكال كىدو بەردەۋام بى.

تۆيەم - مېۋە و سەۋزە و ھەروبووم پىش ئەۋەي بەھاي دارائى پەيدا بەكا ئاكرى دەستيان بەسەردا بگىرى.
چونكە ئەمە تەنھا زيان بە قەرزار دەگەيەن.

دەيەم - زياتر لە پىنجىيەكى مۇچە و دەرمانلەي فەرمانبەر و پوليس و سەربار و كرىكار و خەمشىن و ھەركەسىك مۇچە يان
كرى لە دەرمانەت و مەدەكرى ئەمەش بۇ پاراستى ئاستى كوزمىراني قەرزارە.

پازدهم - په پړاوی بازارګانی که شپاوی دهستا و دهست ګردنه که کومپاله و سفتهجه و چهک ده ګرتهوه. نهمهش یو پاراستی متانه به په پړاوی بازارګانی و متانه یی نیوان بازارګانانه.

دوازدهم - ګاری نوسهران و وینه و نهخشه و تابلوی هونهری دیکه ینش چاپګردنیان: نهمه ګره که تهواو بوو و بو فروشت دارا بوو تهوا دهګری دهستی بهسردا بګیری. بهلام پیش نهوهی چاپ بګری نګری دهستیان بهسردا بګیری.

سیزدهم - تره پدمارک و ناوینشانی بازارګانی و پاتهنت و نمونه یی پشه سازی: نهمه ناکری دهستی بهسردا بګیری چوکه نهمه ترخیکی معوهی زوریان هیه و له دهستیان کار بګری حراپی بهسر هموو بزسه که دهی.

چواردهم - خانوی نیشته جیبونی قهرزار و خاوخیزانی دوا ی مردنی خوی: نهمه ناکری دهستیان بهسردا بګیری بو نهوهی قهرزار و خیزانه کی لاهواز بهی. به ههمن شیوه نهمه خانوی شته جیبونی قهرزار بو سودی کشتی نیستیلان ګرا تهوا نانی پاره ی قهره بوه کی دهستی بهسردا بګیری. پشکی هاو بهش له خانوی یی له زهوی که ریکهراوه خانوی لهسر دروست بګری وهک خانو نهژر دهګری. یاسا مهرجی دانهوه که قهرزار له خانوه ګدا بژی بو نهوهی دهستی بهسردا بګیری بهو مهرجی خوی نیشته جیبونی دیکه ی بهی. نهمه قهرزار ریتر له یهک خوی نیشته جیبونی هه بو دهتوانی نهو خانوه هه بگیری که دهسبهسردا ګرتی نهخریته سر. بهلام نهمه خانو له ژیر رهمن دا بیت یی قهرزه که له بههای نهوهوه درست بو یی دهشی دهستی بهسردا بګیری بو دانهوهی قهرزه که.

پازدهم - عهقاری قهرزار که لهسر داهاته کی دهژی و له پیویستی خوی و حیرانی زیاتر نیه نهمهش له بهر هوکاری مروفا یهتی و کومه لایهتی و یو پاراستی مانی قهرزار. نهمه عهقاره که له ژیر رهمن دا بیت یی قهرزه که له بههای نهوهوه دروست بو یی دهشی دهستی بهسردا بګیری بو دانهوهی قهرزه که.

شازدهم - عهقار به ترخانګردن "العقار بالتخصیص" ناکری به ته بها دهستی بهسردا بګیری چوکه له ګل نهو عهقاره به که یو خزمه تګردنی ترخانګراوه. "عهقار به ترخانګردن" له نسلها سامانی ګوازاو بهه خانوه کی بو خرمه تګردنی عهقار ترخنی دهکا، بو نموه وهک پنکه و چلچرا که به عهقار موه بهسراوه. نهمه عهقاره خرمه تګراوه که دهستی بهسردا ګیرا تهوا نهم دهسته بهسردا ګرتی عهقار به ترخانګردنیش ده ګرتهوه.

چەند شیۆه یه کی معامه له ی جیه جیکردن:

۱. جیه جیکردنی بریاری دادگا که حوکمدراو پابه ند ده کار ئیکی دیار ئیکراو بکا:

پرسیر: شیۆازی جیه جیکردن چون ده بی ته که بریاری کی دادک بو جیه جیکردن هینزایه به ریوه به رایه تی جیه جیکردن که

تیندا دادگای به رای بری حوکمدراو پابه ند ده کار دیوار ئیک دروست بکا ته وه که روو خاندویه تی؟

(یان بو نمونه: په نجه ره یه ک دا بخوا یان جو که یه ک ئاو بکری ته وه یان به رینا)

وه لام :

1) بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن داوا له خوگندراو دهکا که دیواره که وهک خوی به گویره ی بریری دادگ دروست بکاتهوه (التنفیذ العینی)

۲) نهکهر قهرزار جیهه جیکردنی عهینی نهکدرن نموا پهنا دهردرینه بهر جوړنکی دی له جیهه جیکردن که پنی دهگوتری جیهه جیکردن به قهره بوکړدنهوه (التنفیذ عن طریق التعویض) بهم شپوهیه :

1 بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن بهیرمهتی پسروریک تیچوونی دروستکړدنهوه ی دیواره که دهحملینی.

2 بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن داوای بهها خهملیزاوه که و رسومات له قهرزار دهکا .

۳ نهکهر قهرزار نارومهنده له ماوهی دیریکراودا قهرره که ی نه داوه نموا جیهه جیکردنی بهرور له دژی دهست پیدهکا بو سهندنهوه ی بههای تیچوونه که و رسومات.

۲. جیهه جیکردنی بریاری دادگا که خوگندراو پابهند دهکا مندالیک رادهستی بهمخوگر بکاتهوه:

پرسیار: شیوازی جیهه جیکردن چوون دهی نهکهر بریریکی دادکا بو جیهه جیکردن هینزایه بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن که تپیدا دادگای بهرایی خوگندراو پابهند دهکا مندالیک رادهست بکاتهوه؟

وهلام:

۱) بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن ماوهیهک بو خوگندراو دیاری دهکا که تپیدا مداله که رادهست بکاتهوه.

۲) نهکهر مداله که ی رادهست نهکړدنهوه نموا بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن دهتوانی ریکارهکانی زیندانیکردنی خوگندراو دهست پنی بکا.

۳) زیندانیکردنی قهرزار که خوگندراوه به رادهستکردنی مدال دهشی له ۴ منگیش زیاتر بخیهتی به پیچپوهانی حالهتهکانی تر زیندانیکردن لهسر قهرز که ماوهی نهوپهری زیندانیکردن ۴ مانکه.

۴) قهرزار نهو کاته له زیندان تازاد دهکری نهکهر مداله که رادهست بکاتهوه یا بپسهملینی که رادهستکړدنهوه ی له دهرهوهی توانای نهو دایه. بو نمونه مداله که مردوه یا ون بووه.

۳. جیهه جیکردنی بریاری دادگا که قهرزار پابهند دهکا شتیکی دیاریکراو رادهست بکا:

پرسیار: شیوازی جیهه جیکردن چوون دهی نهکهر بریریکی دادکا بو جیهه جیکردن هینزایه بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن که تپیدا دادگای بهرایی فرمان به خوگندراو دهکا کلویلهی سومال رادهستی ژنه که ی بکاتهوه؟

وهلام:

۱) بهریوه بهرایهتی جیهه جیکردن ماوهیهک بو قهرزار دیاری دهکا که تپیدا کلویلهکان رادهستی خووهقهرر بکاتهوه.

۲) نهکهر قهرزار رازی نهبوو کلویلهکان رادهست بکا نموا جیهه جیکردنی بهزور بو دهرهینی کلویلهکان له ژیر دهسلاتی قهرزار دهست پندهکا.

۳) به کویرهی مه‌جزه‌ریک که وه‌سفی کلویه‌له ده‌سنبه‌سەر د‌گیراوه‌کانی تیدا ده‌وسریت‌هوه، که‌لوپه‌له‌کان راده‌ستی خاوه‌ن‌قهرز ده‌کریته‌وه.

۴) نه‌کەر خاوه‌ن‌قهرز گوتی قهرزار همدیک له‌ که‌لوپه‌له‌کانی تیکداوه یان شاردویه‌تی‌هوه نه‌وا وه‌سفی نه‌وا که‌لوپه‌لانه له مه‌جزمه‌که‌دا ده‌وسریت‌هوه و خوه‌ن‌قهرز (ژنه‌که) ئا‌گادار ده‌کریته‌وه نه‌کەر بیه‌وی ده‌توانی له‌ داد‌گای پسپور داوی قهره‌بو‌کرد‌نه‌وه به‌رز بکاته‌وه و به‌ها‌ک‌ی به‌ پاره (کاش) ب‌ج‌م‌لین.

۵) نه‌کەر داد‌گ به‌ه‌ی که‌لوپه‌لی تیک‌دراو و شاراوه‌ی به‌ پاره خه‌ملاد نه‌وا به‌ری‌ه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیک‌ردن ریکاره‌کانی جیه‌جیک‌ردن بو سه‌ندنه‌وه‌ی قهرزه‌که ده‌ست پینده‌کا.

۴. جیه‌جیک‌ردنی سه‌نه‌دیک که قهرزار پابه‌ند ده‌کا بریکی دیاریکراو پاره‌بنا:

پرسیار: شیوازی جیه‌جیک‌ردن چور ده‌بی نه‌کەر بریریکی داد‌گ بو جیه‌جیک‌ردن هینایه به‌ری‌ه‌به‌رایه‌تی جیه‌جیک‌ردن که تیدا داد‌گا فرمان به‌ هو‌ک‌دراو ده‌دا بریک پاره‌بنا خاوه‌ن‌قهرز؟

وه‌لام:

وه‌لام :

۱. (ب ج) داوا له قهرزار ده‌کا که ناروومه‌ندانه له‌ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو قهرزه‌که هه‌مووی به‌یه‌ک‌جر ب‌داته‌وه .
۲. نه‌کەر قهرزار گوتی ده‌توانی هه‌مو قهرزه‌که به‌یه‌ک‌جار ب‌داته‌وه نه‌وا (ج د) داوی لیده‌کا که به‌ بوسی هه‌موو سه‌مه‌کوازاراوه و عه‌ق‌ره‌کانی له‌ک‌ل هه‌موو داها‌ته‌کانی ده‌ست‌یشان ب‌کا و پیشیاری ته‌سویه‌یه‌کی کو‌خ‌و ب‌کا.
۳. نه‌کەر ده‌ره‌کو‌ت که قهرزار راست‌کو‌نیه له‌ ده‌ست‌یشاک‌ردنی سه‌مان و داها‌ته‌کانی نه‌وا (ج د) به‌کویره‌ی م ۳۱ کیشه‌که ره‌وا‌ه‌ی داد‌گی لیک‌ولینه‌وه ده‌کا بو نه‌وی ریکاری یاسایی به‌رام‌به‌ر قهرزار ب‌گیریه‌ به‌ر به‌ تومه‌تی نه‌وه‌ی زایی‌ری دروی داوه‌ته‌ لایه‌نیک‌ی ره‌می.
۴. (ج د) ده‌توانی مه‌بله‌غی قسته‌که ریاد ب‌کا نه‌کەر له‌وه‌ قه‌سه‌ته‌ بوو قهرزار ده‌توانی ب‌یدا
۵. نه‌کەر خاوه‌ن‌قهرز به‌ مه‌بله‌غی قسته‌که راری نه‌بوو نه‌وا ده‌بی ب‌ج‌م‌لین که قهرزار له‌ توانای دا هه‌یه ریات‌ر له‌وه مه‌بله‌غه ب‌دا .

۶. نه‌کەر قهرزار راری نه‌بوو ئاره‌زو مه‌ندانه قهرزه‌که هه‌مووی به‌یه‌ک‌جار یان به‌ قسته ب‌داته‌وه و تاه‌شی به‌ بریاری داد‌گا نه‌ک‌رت نه‌وا ریکاره‌کانی جیه‌جیک‌ردنی به‌زور له‌ دژی نه‌جام ده‌دری بو ناچار‌کردنی بو دانه‌وه‌ی قهرزه‌که‌ی و مه‌سه‌ره‌ف.
۷. جو‌ره‌کانی جیه‌جیک‌ردنی به‌زور که له‌دژی قهرزار نه‌جام ده‌دری به‌ کویره‌ی که‌یس ده‌گوری .
۸. له‌ چوار‌چیوه‌ی یاسا ده‌شی سه‌مانی قهرزار، یان به‌شیکی دیاریکراو له‌ مو‌جه و ده‌ره‌ماله‌ی ده‌ستی به‌سه‌ردا ب‌گیری. نه‌کەر قهرزار سه‌مانه‌کانی شارد‌بو‌ه‌وه نه‌وا به‌ کویره‌ی یاسا ده‌شی زیندانی ب‌ک‌ری.

5. جیه‌جیک‌ردنی بریاری داد‌گا که هو‌ک‌دراو پابه‌ند ده‌کا که کاریکی دیاریکراو نه‌کا:

پرسیار: شیوازی جیبه جیکردن چون دهی نه گهر بریاریکی دادگا بو جیبه جیکردن هینرایه بهریوه بهرایه تی جیبه جیکردن که تیلدا دادگا فرمان به حوکدراو دمد کاریکی دیاریکراو نه خاچام نه دا، بو نمونه به ریکایه کی تاییه ت دانه روا؟
وه لام:

- (۱) بهریوه بهرایه تی جیبه جیکردن داوای بهلیننامه یه کی دهستوس له حوکدراو دهکا که نه روا ته نهو ریکایه.
- (۲) نه گهر له ماوه یه دیاریکراو دا بهلیننامه کی نه هینا نهو بهریوه بهرایه تی جیبه جیکردن داوا له دادگای لیکولینه وه دهکا که ریکاری یاسایی له دژی دهست یی بکا به گویره ی م ۳۵.
- (۳) به لام نه گهر بهلیننامه ی هینا و دواتر سه ریچی کرد نهو داوای لی ده کری جاریکی دیکه بهلیننامه یه کی دهستوس هینی. نه گهر بو نمونه فرمانه که دروستنه کردنی په نجره یه ک بوو داوای بهلیننامه که دروستی کرد نهو داوای لی ده کری لای بیا نه گهر نا له سه ره نه فقهی نهو لا دهری.
- (۴) نه گهر دیسان سه ریچی کرد نهو بهریوه بهرایه تی جیبه جیکردن داوا له دادگای لیکولینه وه دهکا که ریکاری یاسایی له دژی دهست یی بکا به گویره ی م ۳۵.

۶- جیبه جیکردنی بریاری دادگا که حوکدراو پابه ند دهکا متاوه عی میړده کی بکا:

پرسیار: شیوازی جیبه جیکردن چون دهی نه گهر بریاری دادگا فرمان به حوکدراو بدا متاوه عی میړده کی بکا؟
وه لام:

- (۱) شیوازی جیبه جیکردنی فرمانی متاوه عی به گویره ی م ۱۱ جیاوازه له شیوازه کانی دیکه چونکه جیبه جیکردنی به زوری تیدا نیه.
- (۲) داوا له ژنه که ده کری له پینش جیبه جیکاری داد ناماده یی.
- (۳) جیبه جیکاری داد هوشیار کردنه وه دمداتی متاوه عی میړده کی بکا.
- (۴) نه گهر ژنه که بلی که رازیه یان نارازیه متاوه عی بکا له مهزمریک ده نوسریته وه و داوای لی ده کری تمزای بکا.
- (۵) نوسخه یه ک له مهزمره که که تمزای ژنه کی له سه ره دهری به پیاوه که.
- (۶) نه گهر ژنه که کوتی به متاوه عی نارازیه، یان نه گهر داوی پیرا که یانندن له بهریوه بهرایه تی جیبه جیکردن ناماده نه بوو نهو وا داده ری که به متاوه عی میړده کی رازی نیه. له م حاله تانه گموا هیننامه یه ک دهری به پیاوه کی که پشتراسی متاوه عی نه کردن دهکا ته وه.
- (۷) له حاله تی سه لمانی متاوه عی نه کردن نهو دادگای پسپور حوکی نشوز له دژی ژنه که دمرده کا که له وانه یه بیته هوکاری ته فریق و له دهستانی ماره یی.

۷- جیبه جیکردنی بریاری خیرای دادگا که حوکدراو پابه ند دهکا نه فقهی کاتی بدا:

- (۱) دادگای پسرپور که تماشای کیسی نفقه دهکا (که له لایمن ژن لهسهر پیاو، نسل لهسهر فرع، یان فرع لهسهر نسل بهرز کراوه تهوه) بوی هیه هه له سهرتاوه بریاریکی خیرا دهیکا که فرمان به قهرزار بدا نفقه کی کاتی به خاوه قهرز بدا بو گوزهرانی ژبانی روزانهی تاوه کو داوا به که به تهوای به کلا دهینتهوه و نفقه کی بهردهوام دهرده چی.
- (۲) بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن داوا له قهرزار دهکا که تارمومندانه نفقه بهریاردراوه که بدا.
- (۳) تهگر قهرزار هه رکاتیک رازی نه بوو تارمومندانه بری نفقه بهریاردراوه که بدا تهوا ریکاره کانی جیه جیکردن بهزور له دژی نه نجام دهری بو ناچارکردن بو دانهووی بری نفقه و مهسره ف.
- (۴) وهک ئیستیسنا له ریسای یاسایی دهکری قهرزار لهسهر نه دانی نفقه زیندانی بکری ته نانهت تهگر خزمی پله بهکی خاوه قهرزیش ی.
- (۵) وهک ئیستیسنا له ریسای یاسایی دهکری لهسهر نه دانی نفقه دهست بهسهر سامانی قهرزار دا بگیری ته نانهت تهگر خاوه قهرز داوایشی نه کردن.

۸. جیه جیکردن بریاری دادگا که حوکدراو پابهند دهکا نفقه کی بهردهوام بدا:

بریاری نفقه کی بهردهوام به دوو شیوه جیه چی دهکری:

(۱) تهگر حوکدراو موچه خوری دهولت بوو:

بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن فرمانکه کی ناگادار دهکاتهوه که مهبلهغه دیاریکراوه که له موچه کی بهریتهوه و مانگانه رادهستی بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن بکا.

(۲) تهگر حوکدراو موچه خوری دهولت نه بوو:

بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن رۆژیکی بو دیاری دهکا که مانگانه مهبلهغه که رادهستی بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن بکا. تهگر قهرزار هه رکاتیک رازی نه بوو تارمومندانه بری نفقه مانگانه که رادهستی بکا تهوا ریکاره کانی جیه جیکردن بهزور له دژی نه نجام دهری بو ناچارکردن بو دانهووی بری نفقه و مهسره ف.

۹. جیه جیکردن بریاری دادگا که حوکدراو پابهند دهکا ته لاقدرراو له خانووی هاوسهرگیری نیشته چی بکا:

پرسیار: شیوازی جیه جیکردن چون دهی تهگر بریاری دادگا به گوزیهی م. ۴ له «یاسای مافی ژنی ته لاقدرراو له نیشته جیوون» ژماره ۷۷ سالی ۱۹۸۳ ریکا بدا ژنه ته لاقدرراوه که بو ماوه بهکی دیاریکراوه له خانووی هاوسهرگیری بینهیتهوه ؟

وهلام:

(۱) لهسهر داوای ژنه که بهریوه بهرایهتی جیه جیکردن پیاوه که ناگادار دهکاتهوه که له ماوهی دیاریکراو دا تارمومندانه خانووی هاوسهرگیری چول بکا.

(۲) ئەگەر قەرزدار رازى نەبوو ئارەزومەندانە خانووۋەكە چۆل بىكا، ئەوا رىكارەكەنى جىيەجىكىردىن بەزۈر لە دژى ئەنجام دەدرى بۇ پىنچۈلكردىن خانووۋەكە و دانەۋەى مەسرف.

(۳) بەرامبەر ھەر رۇژنىك دواكەوتىن لەۋەى چۆلى بىكا، پىاۋەكە « ۱۰۰ دىنار » غەرامە دەكرى.

(۴) ئەگەر خانووۋەكە ھى پىاۋەكە خۇى بوو ئەوا بى كرى تا ۳ سال تىيدا دەمىنىتەۋە. ئەگەر كرىچى بوو ئەوا ماف و پاھەندىيەكان بۇ ژنەكە دەگوازي تەۋە.

۱۰. جىيەجىكىردىن بىرىارى دادكا كە ھوكمدراۋ پاھەند دەكا عەقارى بەكرىندراۋ چۆل بىكا:

(۱) بەريۋەبەرايەقى جىيەجىكىردىن ھوكمدراۋەكە ئاكادار دەكاتەۋەكە عەقارى بەكرىندراۋ چۆل بىكا و خالى لە كەلوپەل رادەستى بىكاتەۋە.

(۲) ياساى بەكرىندانى عەقار ژمارە ۸۷ سالى ۱۹۷۹ لە م. ۲۲ دەسلەقى تەقدىرى تا ۳ مانكى داۋە بە جىيەجىكارى داد كە مۇلەقى ھوكمدراۋ بىدا لە چۆلكرىندا لەو رۇژەۋە ئەژمار دەكرى كە خاۋەقەرز داۋاى جىيەجىكىردىن بىرىارى دادكا لە بەريۋەبەرايەقى جىيەجىكىردىن دەكا.

(۳) ئەگەر قەرزدار (كرىچى ھوكمدراۋ) رازى نەبوو ئارەزومەندانە لە ماۋەى ياسايدا خانووۋەكە چۆل بىكا، ئەوا پىراگەياندىن بۇ دەنئردى كە لە (ب ج) ئامادە بى.

(۴) دواى ئەۋەى ھوكمدراۋ دى يان دەھىنرەتە (ب ج) ئەوا (ج د) ھوكمدراۋەكە ئاكادار دەكاتەۋەكە عەقارى بەكرىندراۋ چۆل بىكا و خالى لە كەلوپەل رادەستى خاۋەقەرزى بىكاتەۋە.

(۵) ئەگەر قەرزدار (كرىچى ھوكمدراۋ) رازى نەبوو ئارەزومەندانە لە ماۋەى ياسايدا خانووۋەكە چۆل بىكا، ئەوا پىراگەياندىن بۇ دەنئردى كە لە (ب ج) ئامادە بى.

(۶) دواى ئەۋەى ھوكمدراۋ دى يان دەھىنرەتە (ب ج) ئەوا (ج د) ھوكمدراۋەكە ئاكادار دەكاتەۋەكە عەقارى بەكرىندراۋ چۆل بىكا و خالى لە كەلوپەل رادەستى خاۋەقەرزى بىكاتەۋە.

(۷) ياساى بەكرىندانى عەقار ژمارە ۸۷ سالى ۱۹۷۹ لە م. ۲۲ دەسلەقى تەقدىرى داۋە بە جىيەجىكارى داد كە لەسەر داۋاى ھوكمدراۋ / كرىچى تا ۹۰ رۇژ مۇلەقى ھوكمدراۋ بىدا لە چۆلكرىندا لەو رۇژەۋە ئەژمار دەكرى كە خاۋەقەرز داۋاى جىيەجىكىردىن بىرىارى دادكا لە (ب ج) دەكا.

(۸) ئەگەر قەرزدار لەو مۇلەتەى پىنى دراۋە خانووۋەكەى چۆل نەكرد، ئەوا پىراگەياندىن بۇ دەنئردى كە لە ماۋەى ۳ رۇژ چۆلى بىكا.

(۹) ئەگەر لەو ۳ رۇژەش چۆلى نەكرد ئەوا بە ئامادەبوۋى قەربانبەرىكى (ب ج) كرىچىيەكە لە عەقارەكە دەردەھىنرى و عەقارەكە رادەستى خاۋەقەرزى ھوكمدراۋ دەكرىتەۋە.

(۱۰) ئەگەر كرىچى رازى نەبوو كەلوپەلەكانى بىا، بە ئەمانەت لای كەسى سىيەم ھەندەگىرى يان لەسەر نەفەقەى كرىچى بوى ھەندەگىرى.

(۱۱) ٺڪڙ لاءِ ماوهيه کي معقول ڪه (ج د) ڊياري دهڪا ڪرينجي نه هات ڪلهويه لاهڪان بيا ٺهوا به مهزادي ٺاشڪرا دهفروشري و نرخه ڪهي دواي دهرهيناني مسرهف وٺڪ ٺهمانهت بو ڪرينجي ههئده ڪيري.

(۱۲) ٺڪڙ لاءِ ماوهي ۵ سال لاءِ رڙي دواي ٺاڪادار ڪڏنهوهي لاءِ رڙنامهدا نه هات بو وهرگرتنهوهي پاره ڪه يان سامانه عهينه ڪه ٺهوا وٺڪ داهاتي ڪهنجينهي ڪشتي دادهنري (م ۱۱۷ ياساي ج)

جي دهني ٺڪڙ قهرزار خانوهه ڪه رادهست بڪاتهوه به لام ڪلهويه لي تيڌا بهجي بهيئي؟

ٺڪڙ قهرزار خانوهه ڪهي رادهست ڪڏهوه به لام ڪلهويه لي تيڌا بهجهيشت ٺهوا جييه جيڪاري داد ماوهيه کي گونجاو دهدا به قهرزار ڪه بيت و ڪلهويه لاهڪان بيا تهوه. به ٺهمانهت لاي ڪهي سينيهم ههئده ڪيري يان لاهسر نهفهقهي ڪرينجي بوي ههئده ڪيري.

ٺڪڙ لاءِ ماوهيه کي معقول ڪه (ج د) ڊياري دهڪا ڪرينجي نه هات ڪلهويه لاهڪان بيا ٺهوا به مهزادي ٺاشڪرا دهفروشري و نرخه ڪهي دواي دهرهيناني پارهي مسرهف لاءِ مهبلهغي فروشته ڪه باقي پاره ڪه وٺڪ ٺهمانهت بو قهرزار ههئده ڪيري (م ۳۹ ياساي جييه جيڪاردن).

ٺڪڙ لاءِ ماوهي ۵ سال لاءِ رڙي دواي ٺاڪادار ڪڏنهوهي لاءِ رڙنامهدا نه هات بو وهرگرتنهوهي پاره ڪه يان سامانه عهينه ڪه ٺهوا وٺڪ داهاتي ڪهنجينهي ڪشتي دادهنري (م ۴۰ ، م ۱۱۷)

(خالص احمد حمد)